

Año XLI – Enero-Febrero-Marzo 1990 – Emisión Nº 1

VESTNIK VOLERO
VOLERO VESTNIK
SLOVENSКИН
ДОМОБРАНЦЕВ
VESTNIK
ДОМОБРАНЦЕВ

SLOVENSКИН
VESTNIK VOL
ERO VESTNIK

VESTNIK SLOVENSКИH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV
je glasilo svobodnjakov vključenih v ZDSPB. — Izdaja ga konzorcij,
Ramón Falcón 4158, 1407 — Buenos Aires. Ureja uredniški odbor. Naslov
uredništva in uprave: Ramón Falcón 4158, suc. 7, Buenos Aires.

VESTNIK — VOCERO es el informativo de los combatientes anticomu-
nistas eslovenos. Edición y redacción: Ramón Falcón 4158, 1407 - Buenos
Aires. Director y Editor responsable: Rudi Bras.

VESTNIK — VOCERO is the voice of slovenian anticommunist veterans.
Ovitek: Aleš Gošar.

Tiska: Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, 1101 - Buenos Aires, Argentina.

— o —

DENARNA NAKAZILA za naročnino in za „Tiskovni sklad Karla Mauser-
ja“ pošiljajte na ime **VESTNIK**, na zgoraj napisani naslov uprave.

— o —

VESTNIK VOJERO

SLOVENSКИH DOMOBRAŃEV IN DRUGIH RODOLJUBOV

LETO XXI

JANUAR-FEBRUAR-MAREC 1990

Alojzij Geržinič

Teologija osvoboditve (Teología de la liberación)

TO — eden najresnejših problemov

Ko je predsednik CELAM-a msgr. Quarracino časnikarjem predstavil Navodilo o nekaterih vidikih teologije osvoboditve (TO), je povedal, da listina sicer ne imenuje piscev te struje, vendar pa njihove spise dobro pozna. Zato Navodilo ne obravnava kakega izmišljenega položaja in ne opisuje neobstoječih teoloških vprašanj. Navodilo govori o predmetu, ki ga je zaradi razširjenosti in skrajnosti nazorov oznamovati kot enega najresnejših problemov, s katerimi se Cerkev h koncu tega stoletja spoprijema.

To oznako potrjuje praksa po katoliških šolah, zlasti v katezezi, potrjujejo jo pristaši TO med katoličani, celo med duhovniki in redovniki. Naj navedem nekaj primerov.

Zelo izobražena redovnica, ki zdaj deluje med reveži, je strastno zavzeta za TO in njene pisce.

Ravnatelj katoliškega kolegija je imel za posebno dragocenost trak, na katerem je bil posnet neki govor pisca TO Gutiérreza, in je navdušeno vabil učiteljice, da ga pridejo poslušat.

Župnik v provinci Buenos Aires je med pridigo prebral odstavek iz knjige brazilskega frančiškana Leonarda Boffa ter vernikom knjigo priporočil.

Poleg razvojne teorije in za tretjesvetnim rovarjenjem okužuje katoličane še TO. Prav si jo je bliže ogledati.

Pravi pomen

Izraz teologija osvoboditve sam po sebi je sprejemljiv, ako ga razumemo in razlagamo pravilno. Tako pravilno razlago podaja vatikansko navodilo iz leta 1984 (*Libertatis Nuntius* ali *Navodilo o nekaterih vidikih TO*): „Teološko razglabljanje, osredotočeno v svetopisemsko témo osvoboditve in svobode in v potrebnost, da se to dejansko izvede. Pomen izraza TO je osvoboditev od greha in sodelovanje z milostjo.“

L. 1986 je Kongregacija za nauk vere izdala novo navodilo *Libertatis Conscientia* — o krščanski svobodi in osvoboditvi, v kateri obširno razvija veliko bogastvo svobode za nauk in življenje Cerkve.

Na žalost se tega okvira drže samo nekateri teologi osvoboditve. Drugi zapadajo v manjše in večje zastranitve.

Nastanek TO

TO je razen mode — v 60 letih so vstajale v Evropi „teologije roditeljskih“: teologija upanja, zemskih stvarnosti, božje smrti, revolucije — dobila spodbudo v revščini in zatiranju ljudstev v Južni Ameriki. Odtod se je razširila na vse strani, največ po „tretjem svetu“.

Na splošno imajo za začetek tega gibanja 2. škofovsko konferenco Latinske Amerike v Medellinu l. 1968. Škofje so tam vzeli v zaščito bedne ljudi, pokazali so na njih zatiravce ter poskušali najti rešitev. Prvo obširno predstavitev TO je podal peruanski profesor teologije Gustavo Gutiérrez* l. 1971. Glavne zamisli so povzete skoro izključno iz evropskih „naprednih“ teologov izpred desetletij, kot so Rahner DJ, Congar, Chenu, Schillebeckx, Haering. Deloma gre pri TO tudi za pojme iz „teologije božje smrti“ (Bultmann, Bonhoeffer, Tillich Robinson).

Prevrčanje pojmov

Gutiérrezu gre za novo ustvarjanje teologije. Namesto da bi ta razumevala svet po razodeti Resnici, hoče razumeti razodeto Besedo preko stvarnega položaja tega sveta. Realnost odkriva za Gutiérreza edino razredna analiza. Prvo je osvobodilna praksa, politična praksa. „Hermenevtika (razlaga) božjega kraljestva obstaja predvsem v izboljševanju sveta. Le tako lahko odkrijemo pomen besed „božje kraljestvo“. Imamo torej opraviti s politično hermenevtiko evangelija. Razredni boj je dejstvo in tu je nevtralnost popolnoma nemogoča.“

Odločilno je pojmovanje resnice. TO predpostavlja, da je marksistična analiza znanstvena, torej resnična, in da je ta analiza neločljiva od prakse. Iz tega sledi, da stvari pravilno analizira samo tisti, ki je v boju (z zatiravci).

Čujmo definicijo resnice, kot jo je podal brazilski dr. teologije Hugu Assmann, ki se priznava za marksista: „Resnica je ime, ki jo zgodovinska

* Omenimo še te teologe osvoboditve: L. Boff, J. L. Segundo, Raúl Viales, Jon Sobrino, J. C. Scannone, C. Nesters, S. Galilea, J. Comblin.

skupnost dá tistim zgodovinskim dejanjem, ki so bila, so in bodo učinkovita za osvoboditev človeka.“

Gre za novo pojmovanje vere in Cerkve. Cerkveno hierarhijo, rimsko učeništvo in teologe, ki se ga drže, TO zavrača; prišteva jih razredu zatiravcev, njih teologijo ima za razredno, njih nauki in razlage so za TO le odsevi razrednih koristi.

TO v službi marksizma

TO je pomožna sila komunizma. Označimo jo lahko kot teorijo in prakso revolucije na temelju marksistične družbene analize, uporabljajoč pri tem krščanske besede, misli, podobe. Za cilj ima uničenje kapitalizma in vzpostavitve socializma, k čemur vodi razredni boj in nasilje.

Pripadniki TO gredo tako daleč, da zatrjujejo: pravi kristjan mora biti marksist. Nikaraški duhovnik Ernesto Cardenal: „Ne le, da so kristjani sposobni biti marksisti, marveč morajo biti marksisti, da so resnično kristjani.“ „Krščanstvo pomeni politično dejavnost za socializem.“

V skladu s temeljno usmerjenostjo nasprotuje TO zasebni lastnini proizvajalnih sredstev, dobičku, zasebnim podjetjem. Soglašča s tem, da je osebno svobodo žrtvovati v dobro „ljudstvu“. Cerkev naj se povsem preobrazi in spremeni v „ljudsko erkev“, demokratično in v boju proti „grešnim strukturam“ kapitalizma.

Med različnimi pripadniki TO je najti te zmote — navajam jih po razpravi Liberation Theology jezuita Kennetha Bakerja, Christian Order 1985, str. 78-89 —:

1.) Zmotno pojmovanje bistva teologije. Mešajo se nauki o družbi, družbena etika, ekonomija, politika, in to tako, da je TO ideologija revolucije.

2.) Zmotno pojmovanje zgodovine, razodetja, Boga. Bog in njegovo razodetje se enačita z zgodovino človeštva. TO odpravlja razliko med naravo in milostjo, kar ima mdr. za posledico zanikanje izvirnega greha. Zato pozablja, da se nagnjenje k slabemu v človeku ne da ozdraviti z družbenimi strukturami, še posebej ne s socialističnimi.

3.) Zmotno priznava TO znanstveno resnico marksistični analizi. Ta je ateistična in zanika duhovno razsežnost človeka.

4.) Politiko povzdiguje za kraljico znanosti in nekaj absolutnega. Revolucionarni stranki prideva nezmotnost. Cerkev in vero bo po mnenju teologov osvoboditve posrkala totalitarna država.

5.) TO je izdajavka katoliške vere; podreja jo ideologiji skrajnega socializma ali komunizma.

6.) TO sprevača osnovne vrednote evangelija, posebno ko zlorablja ljubezen za razredni boj in nasilje.

7.) Žrtvuje nepopolno sedanost utopični prihodnosti. V imenu abstraktnega bodočega človeštva hoče biti v sedanosti nečloveška.

8.) S filozofskega staliča je TO materializem in relativizem. Je različiča surovega marksizma, oblečena v privlačna krščanska oblačila.

Kritika. Odgovor Cerkve

Cerkev je zmerom učila, da beda ni najhujša povzročiteljica zla; korenina zla je napuh. Stanje, v katerem se je najtežje prav odločiti za svoje odrešenje, je bogastvo, ne revščina. Nobeno porazdeljevanje tvarnih dobrin ne more rešiti duhovnih stisk, to morejo le milosti in kreposti.

V začetku navedeno Navodilo je bilo nov korak v obrambi človeškega dostojanstva in potrebe osvoboditve. Janez Pavel II. je o tem govoril januarja 1. 1979 v Puebli, potem pa zlasti v okrožnicah *Redemptor Hominis* in *Laborem Exercens*.

V Puebli je ugotovil, da v našem času človek doživlja hudo tesnobo glede lastne istovetnosti in usode; bil je ponižan do neverjetnih nižin. Človeške vrednote so teptane kot še nikoli. Vprašal se je, kako razložiti ta paradoks. „Reči nam je, da je ta paradoks neločljiv od ateističnega humanizma. Predstavlja tragedijo človeka, kadar je odrezan od bistvene razsežnosti svojega bitja — razmerja do Absolutnega — in je zatorej izpostavljen najbolj škodljivi okrnitvi tega bitja.“

Brez Boga, brez vsake transcendence je človek razvrednoten kot denar brez kritja, postane podoben izumetničeni opici. Navodilo svari: „Tisti, ki se dajo očarati temu mitu (razrednemu boju), naj pomislijo na grenke zgodovinske primere, ki jih zgodovina daje o tem, kam ta mit vodi.“ „Razredni boj kot pot k brezrazredni družbi je slepilo, ki zavira preosnovo ter povečuje bedo in krivice.“ Rešiti se je tega slepila in se čvrsto postaviti na evangelij in njega ustvarjalno silo. Škofje se morajo brigati za vsebino in visoko vršino kateheze in za vzgojo, ki mora zmeraj podajati popolno oznanilo odrešenja in zahteve prave osvoboditve v okviru tega popolnega oznanila.

Zadet prikaz in kritiko TO najdemo v tem odstavku kardinala Ratzingerja: „Ta teologija ne poskuša dosedanjim dodati novo teološko razpravo, kot bi bila obdelava novih vidikov krščanske družbene etike. Razumeti jo je prej kot novo hermenevtiko krščanske vere, to je kot nov način razumevanja in izvajanja krščanstva v celoti. Zato prizadene teologijo v njenem temeljnem sestavu, ne le v nje posebnih delih. Zato spreminja vse oblike cerkvenega življenja: zgradbo Cerkve, liturgijo, katehezo, pravne odločitve.“

Glede na odvisnost TO od marksizma pa pravi Ratzinger: „Milijoni naših sodobnikov upravičeno hrepene po tem, da znova pridobe tiste osnovne svoboščine, katerih so jih oropali totalitarni in brezbožni režimi; ti so prišli na oblast z nasilnimi in revolucionarnimi sredstvi vprav v imenu osvoboditve ljudstva. Ni mogoče ne vedeti za to sramoto našega časa: Medtem ko ti režimi razglašajo, da narodom prinašajo svobodo, jih pehajo v suženjske razmere, nevredne človeštva.“

Otmar Mauser umrl

Dne 4. decembra t. l. zgodaj dopoldne me je iz Toronta poklical Tomaž Mauser in dejal: „Sporočiti vam moram žalostno novico, da je danes zjutraj oče umrl.“ Na vprašanje kdaj, je Tomaž odgovoril: „Ob sedmih“ in dodal, da je oče vstal kot ponavadi ob pol šestih, prišel iz gornjih prostorov v dnevno sobo in tam ga je Tomaž našel v zadnjih zdihljajih, slonečega v naslonjaču. Poklicani reševalci in nato v bolnišnici ga niso mogli priklicati nazaj v življenje. Umrl je za srčno kapjo. S srcem je imel že dalj časa težave.

Pokojni Otmar je imel za seboj trdo življenje. Smel bi reči, da ga je spremljalo do smrti. Skupaj s starši in drugimi člani družine (tudi pisatelj Karel z družino) so bili z gorenjskih Gorij pregnani pred božičem 1945, nato pa v januarju 1946 izgnani iz države v Avstrijo. Ker jih ta ni hotela sprejeti, so se Mauserjevi podali proti Madžarski in od tam prišli na nemško štajersko. Tam jih je v nekem taborišču vzhodno od Graza odkril papeški delegat dr. Jagodic. Kot znano je pisatelj Karel prišel potem v taborišče Lienz in Spittal. Pok Otmar pa je ostal pri starših. Oče je kmalu umrl. Otmar je nato šel v Graz, l. 1949 pa se je izselil v Anglijo. Po petih letih je od tam l. 1954 prišel v Toronto, kjer si je ustvaril svojo družino.

Po svojem prihodu v novi svet je Otmar takoj pokazal pripravljenost za društveno življenje, pomagal je pri novi fari Marije Pomagaj ter pri ustanavljanju župnijske hranilnice in posojilnice Slovenije na Manning cesti. Prav tako je bil aktiven pri ustanavljanju krajevnega društva bivših domobrancev in nato pri Zvezi teh društev. Pri obeh je zavzemal razna odborniška mesta. Pok. Otmar se je javil gorenjskemu domobranstvu aprila 1945 in se zato vedno smatral za pravega domobranca. Kot tak je napisal več člankov za Vestnik pa tudi za Ameriško domovino. Večkrat je govoril pri domobranskih proslavah, če se prav spomnim tudi v Midlandu, ali pa v raznih dvoranh.

V ospredje torontskega življenja je pok. Otmar stopil, ko je po smrti Petra Markeža postal glavni dopisnik kanadskega dela Ameriške domovine. Slovenska beseda mu je zlahka prišla pod pero. Bi rekel, da je imel tudi on pisateljski dar, a nekaj svojega notranjega življenja je izlil le v nekaj pesmih. Nekatere so mu lepo uspeli.

Pok. Otmar se je zanimal tudi za slovensko politično življenje. Bil je dolgo let odbornik Slovenskega narodnega odbora.

Mnogi bralci Ameriške domovine z dne 1. decembra so v kanadskem delu brali Otmarjev sestavek „Slovenski božič“. Dokazuje, da je pokojnik res imel pisateljski dar. Naj citiram zadnje tri odstavke tega res lepega spisa:

„Naj božična misel v teh časih velikih sprememb, ki nastajajo zlasti v Vzhodni Evropi, doseže tudi naše trdovratne 'socialiste', da se bodo vrnil k našim starim slovenskim krščanskim tradicijam in se ob slovenskih jaslicah navzeli tistega slovenskega duha, ki nas je kot Slovence ohranil za današnji čas. Nič drugega si za letošnji božič ne želim.“

„Vam dragi bralci, ki boste brali te moje vrstice, pa iz vsega srca želim, da bi letošnje božične praznike preživeli v zdravju, sreči, miru in zadovoljstvu, in da bi ob slovenskih jaslicah obnovili svojo vero v novorojeno Dete in v svoj narod, ki je po naših očetih tej veri ostal zvest dolga stoletja in se bo po prizadevanju dobrih in vernih Slovencev ta vera ohranila tudi bodočim rodovom, ki bodo prišli za nami.

„Srečen in vesel božič vsem, novo leto pa naj vas napolni z novim upanjem za svobodo našega naroda, ki jo bo in jo mora biti deležen slej ali prej. S tem voščilom vas pozdravlja vaš Otmar Mauser.“

Res čudovito lepo se je poslovil od nas. Večina ljudi je to brala že po njegovi smrti.

Za pok. Otmarjem žalujejo žena Ana, hčerka Katica in sin Tomaž. Naj mu dobrotni Bog obilno poplača njegov trud in vsa njegova prizadevanja.

J. Grum

Kdo je avtor kardinalovega dnevnika?

Takoj, ko je uredništvo zagrebškega tednika Danas najavilo objavljanje dnevnika pokojnega zagrebškega nadškofa in kardinala dr. Alojzija Stepinca, v redakciji akademika dr. Ljuba Bobana in z njegovima uvodnima esejema, so se pojavila številna vprašanja, sumi in politikantske igre. Posebno je reagiral zagrebški Glas koncila, v katerem je komentar o tej temi napisal njegov glavni in odgovorni urednik Živko Kustić.

Prvi očitke Glasa koncila je, da gre za prepis Stepinčevega dnevnika. Drugo vprašanje je avtoriteta akademika Bobana.

Kako naj sicer razumemo, piše Glas koncila, da tak strokovnjak ni imel v rokah tudi originala dnevnika. Nekdo je pač prepisal dnevnik pokojnega kardinala, deli besedila so očitno prevedeni v „vzhodno varianto“, kdo potemtakem jamči, da prepis ni spremenjen tudi vsebinsko? se sprašuje Glas koncila.

Ključna točka kritike Glasa koncila je sum v sam obstoj Stepinčevega dnevnika. Piše, da so po smrti Stepincu pri obdukciji vzeli srce in ga odnesli neznano kam. Drugo resno vprašanje je, zakaj je dnevnik še vedno na republiškem sekretariatu za notranje zadeve, ko ni odločbe o njegovi zaplembi. Po zakonu bi dnevnik morali izročiti dedičem.

Glas koncila tudi zahteva pojasnilo, kako sme nekdo objavljati nek dnevnik brez dovoljenja pisca ali dedičev. Vsak zasebni dnevnik je kot zasebno pismo: v njem ni kritično dodelanih piščevih stališč, saj dnevnika ni pisal za javnost.

Akademik Boban je v uvodnih pripombah v tedniku Danas poudaril, da gre za prepis Stepinčevega dnevnika in napisal, da ne prevzema odgovornosti za avtentičnost prepisa. Meni pa, da je dovolj razlogov za objavo dnevnika.

Pravzaprav ima Glas koncila prav, ko pravi, da je težko razumeti, da zgodovinar, kakršen je dr. Boban, ni mogel priti do izvirnika Stepinčevega dnevnika. Ta dnevnik je prebiral, prevajal in citiral Stepinčev življenjepisec v emigraciji, pokojni A. Benigar. Original je imel v rokah tudi dr. Ivan Cvitković, avtor knjige „Kdo je bil Alojz Stepinac?“ (Sarajevo 1986).

Cvitković je celo povedal, da so v dnevniku nekateri deli podčrtani in dobesedno citirani pri avtorjih, ki originala niso videli. Kako se je moglo to zgoditi?

Original Stepinčevega dnevnika je vsekakor prvorazreden zgodovinski dokument, ki zahteva zelo kritičen pristop vsakega resnega avtorja. Uredništvo tednika Danas pravi, da je prvo, ki celovito in kritično objavlja dokument velike zgodovinske pomembnosti. Ker pa dr. Boban pravi, da gre za prepis, je težko najti metodološko oporo za trditev o kritičnosti. Kako je lahko kdo kritičen do prepisa, če ga ni primerjal z originalom in če ve, da gre za spreminjanje jezika (hrv. svećenik je srb. sveštenik, komentirao je komentarisao itd.).

Če pa nimaš originala v rokah, kako veš, da je prišlo do spreminjanja jezika. Kritičnost torej temelji na predpostavkah, to pa ni raven znanstvene metode. Kdo lahko trdi, da gre za celovito objavo dokumenta, če sam akademik Boban pravi, da so nekatere strani Stepinčevega dnevnika izpuščene? So primerjali z originalom ali zaupali anonimnemu prepisovalcu?

Ob vsem tem je Slobodna Dalmacija zapisala, da gre za veliko resnih vprašanj resnim znanstvenikom in resnemu tedniku. Če vprašanja preprosto zaobidemo, ne pojasnimo dvomov in sumov, nastaja neprijeten vtis. Lahko se zgodi, da znana vprašanja ne bodo rešena, ampak poglobljena in bodo na račun zgodovinske resnice profitirali politikanti in kalkulanti...

(iz Nedeljskega Dnevnika)

UBIJALSKA ČETA Z ROGA

To je pripoved I. G., partizana iz 26. dalmatinske partizanske divizije: Rodil sem se v Veli Luci leta 1925. Stanoval sem doma, pri starših, dokler me partizani niso prisilno mobilizirali 10. 9. 1943. Znašel sem se v 26. dalmatinski partizanski diviziji, kjer sem bil odrejen za delo v angleški bolnišnici na Visu zaradi svoje mladoletnosti.

Marca 1945 sem bil priključen XI. dalmatinski brigadi v Gospiću po padcu tega mesta. Odtod sem odšel v boje pri Trstu in po padcu naprej po soški dolini vse do Kranjske Gore, kamor smo prišli 15. ali 16. maja 1945. Tam sem s svojo enoto ostal en dan, dokler se na sedlu proti Koroški niso predale neke nemške čete (vlasovci v nemških uniformah).

Na Koroškem sem ostal 6 dni, bil sem v Celovcu in okolici. Tu sem prisostvoval, ko so angleške čete predajale hrvaške vojake, ki so se jim

prej zaupajoč predali, ter jih izročale prevarane titovcem. Zatem smo bili z vlakom poslani v Jugoslavijo, skozi predor na Jesenicah, ker nam zavezniki niso več dovoljevali ostati na Koroškem. Kje je bil prav te dni Josip Broz Tito?! (sic! — stavek iz originala, ki ga ne vemo spraviti v kontekst — op. ured.)

Čez en dan smo se peš premaknili v Kranj (okoli 24. ali 25. 5.). V Kranju, točneje v Primskovem, preko mostu, smo ostali še en dan. Tedaj je prispelo povelje iz štaba 26. divizije štabu XI. dalmatinske brigade, da se izbere iz cele brigade (imela je 4 bataljone) najzaupnejše komuniste, tako častnike kot vojake, za neko zaupno nalogo. Iz njih so sestavili posebno četo. Takrat mi je takoj moj sovaščan, podporočnik D. J., zaupal, da smo izbrani za ubijanje ujetih hrvaških, slovenskih in nemških vojakov. Moja tretja četa (in jaz osebno) smo bili določeni za spremljanje in zaščito te novofor- mirane enote, ki je štela 60-70 ljudi. Ukazoval jim je NIKOLA MARŠIČ iz okolice Makarske, nekom namestnik komandanta 2. bataljona), komisar čete je bil IVAN BOKEŽ-CRNOGORAC, glavni komandant pa je bil major SI-MO DUBAJIČ iz Kistanja pri šibeniku, načelnik štaba IV. armade, opera- tivni oddelek.

Zjutraj 25. ali 26. maja 1945 je ta ubijalska četa, spremljana s 3. četo 3. bataljona, krenila v Ljubljano, kjer smo se izkrcali iz kamionov v tabo- riče z lesenimi barakami pred Ljubljano, kjer je bila množica ujetnikov, vo- jakov in civilov, celo žensk in celih družin. Zvedel sem, da se taborišče imenuje ŠENTVID, kjer je bila škofijska gimnazija (škofovi zavodi), a ogra- jeno je bilo z žico. Nam niso dovolili hoditi med taboriščnike, vendar je tista četa ubijalcev hodila v taborišče in kradla ure, nalična peresa, prsta- ne, zlatnino itd. Mi smo vedeli, da jih imajo tu za pobitje.

Našo tretjo četo sta dva kamiona okoli dveste ure istega dne odpeljala na zbiranje in spravilo opreme pobitih ujetnikov. Vozili so nas 4-5 km v smeri Tržaške ceste, ki gre proti Trstu. Najprej smo šli 1,5 km nazaj proti Ljubljani, nato pa smo krenili desno po širši poljski stezi okoli 3 km (skrat- ka, iz škofovih zavodov v šentvidu, kjer je danes vojašnica, so šli do vasi Glinice nad Podutikom, op. I. Ž.). Tu smo prišli do kmečke hiše v sadovnjaku, izza katere je bil gozdiček in njiva ter neka jama okoli 100 m daleč od hiše (BREZARJEVO BREZNO, op. I. Ž.). Ko smo prispeli, sem videl sku- pino ujetnikov, okoli 50 ljudi, ko jih slačijo ter vežejo z žico za roke dva po dva, te pare pa so spet povezali z žico med sabo. Tiste, ki so se zgrudili od izčrpanosti ali strahu, so naložili med dvojico močnejših, da so jih nosili do jame, ob tem pa so jih pretepali. Ukazovali so jim, da pojejo „Sjeno slama, kuča — jama“. Slačili in zvezovali so jih tisti, ki so jih tudi pobijali. Ljudi so dovažali s kamioni s spremljavo slovenske kurirske enote pod ko- mando nekega visokega plavalasega kapetana Slovenca, borca od 1941 s spomenico. S kamioni je približno vsako uro prihajala ena tura in to cel dan, vsega okoli 40 kamionov, zvečer pa so se hvalili, da so pobili 800—1000 ljudi. Da bi se streljanje manj slišalo, so nameščali na angleške ročne stroj- nice z 20 naboji t. im. „dušilec“ na cev.

Ubijanje je potekalo ob Breznu in to v glavnem s kroglo v tilnik, nekateri pa so tudi živi poskakali v jamo, globoko vsaj 50 m. Mnogi niso takoj izdihnili, temveč so stokali v jami, nakar so partizani od časa do časa metali v jamo angleške bombe. Te žrtve so bili predvsem Slovenci, nekaj pa tudi Hrvatov, ki so bili vsi ustaši. Okoli enajste ure sem se prikradel do jame in pogledal vanjo, vendar se ni nič videlo. Nakar sta me Bokež in Maršič tako udarila, da sem se okrvavljen onesvestil. Naši spremljevalni četi tega ni bilo dovoljeno gledati. Tu smo ostali do večera in zbirali robo pobitih ljudi (neke zelenkaste uniforme in druge reči). V taborišče v šentvidu smo se vrnili okoli 8. ure zvečer. Tega večera je prišel ukaz majorja Sime Dubajića, da se pobijanje več ne vrši poleg mesta, kjer lahko ljudje zvedo za tako skrivnost. Govorilo se je, da bodo jamo minirali skupaj z mrtveci, da se skrivnost tako zakoplje. V času ubijanja so kri okoli jame posipavali z živim apnom, da se niso mogle zbirati muhe, in da kri ne bi zaudarjala. Apno je prinesel nek kmet.

Zjutraj smo krenili z vlakom v KOČEVJE, ki je bilo zelo razrušeno. Mi smo se nastanili v neko na pol porušeno kasarno okoli 800 m izven mesta, kjer so bile nekoč nemške čete. Likvidatorska četa je prispela pred nami, vendar jih nismo več videli. Po pripovedovanju kolegov je že odšla v gozd, dve-tri ure hoda daleč, vendar tega točno ne vem. Vem le, da so tam bile v času vojne partizanske postojanke. Ta gozd se je imenoval KOČEVSKI ROG.

Naloga moje čete je bila, da najprej sprejmemo v kasarno tiste, ki so jih privedli slovenski kurirski odredi, hkrati pa so še v sobah z njih snemali opremo, iskali orožje in zlato — bilo je nabrano 5-6 kg zlata, a za dragocenosti je bil odgovoren komisar 3. čete LJUBO BARBARIĆ s Hvara. Mi smo zlagali opremo v kupe ter jo vozili na železniško postajo. Rekli so nam, da se bo oprema predelovala v vojaške obleke. Prav tako je bila naša naloga paziti na ujetnike do prihoda kamionov ter jih nalagati nanje. Poveljnik čete je bil IVO FRANKOVIĆ s Pelješca.

Mi smo bili celih 8 dni v Kočevju. Dnevno je prihajalo 10 in več vlakov z zaplombiranimi (zaprtimi) vagoni, vedno najmanj 10, a včasih tudi po 20. Te ljudi so dovažali iz Ljubljane, vendar mogoče tudi iz drugih krajev. Skoraj vsi so bili vojaki-moški, vendar tudi nekaj žensk, ki so jih pred jamo tik pred postrelitvijo posiljevali. Nekaj je bilo tudi nedoraslih mladeničev od 15. do 16. leta in vem za primer, ko je kapetan, plavolasi Slovenec, preprečil streljanje enega takšnega fanta, verjetno ker ga je poznal. Od tistih, ki so šli skozi moje roke, je bilo več Hrvatov, kot pa Slovencev, vendar je bilo tudi nekaj srbskih četnikov. Ne vem, katere čete so bile tu pobite. Vseh pobitih, pravijo o dveh jamah, je bilo 30-40.000 v osmih dneh. Ko so morilci šli po osmih dneh na Bled na počitek, bila je ravno nedelja, je bil zaradi tega v soboto prirejen zanje neki ples z ženskami. Na plesu so se hvalili, da so likvidirali 30-40.000 sovražnikov v osmih dneh. Po oblekah, ki smo jih odpravljali iz Kočevja, je bilo preko 30.000 pobitih. Mi smo iz Kočevja poslali okoli 20 vagonov opreme, a dnevno 2 do 3 vagona.

Glede žensk lahko izjavim, da sem jih videl 10-15, vendar sem videl za obdobje moje prisotnosti samo en del teh nesrečnih ujetnikov, sigurno pa je bilo teh žensk dosti več kot pa 15. Nje niso slačili v naši kasarni ampak so jih do morišča vodili oblečene; nje so posiljevali pred jamami ter so se kasneje s tem hvalili, predvsem neki KAČIĆ BOŽO s Hvara, po činu Titov zastavnik. Ženske so še posebej ubogo izgledale in so neprestano jokale, bile pa so ločene od svojih mož, ki so bili hrvaški častniki. pobiti pri Kočevju. Z njimi ni bilo nobenega otroka. Ženske so bile oblečene običajno v meščanske obleke, nekatere pa so nosile vojaške hlače in čevlje, to pa verjetno zaradi lažjega potovanja. Nam sploh niso pustili priti v bližino žensk, ker so očitno likvidatorji imeli z njimi svoje namene. Poleg žensk sem videl mogoče do 200 fantov starih od 14-15 let, ki so nosili uniforme, mislim da je šlo za ustaško mladino. Nje so pobili vse, razen prej omenjenega fanta, rešenega od kapetana Slovenca. Vsi so govorili, da so nedolžni, in da niso ničesar naredili, mnogi so tudi jokali.

Vagoni z ujetniki so izgledali strahotno. Ker jim niso pustili iti na potrebo izven vagonov, so bili vagoni onesnaženi ter polni smradu. Na poti sploh niso dobivali ne hrane ne vode, in ne vem niti kako so jih hranili v taborišču. Vsekakor je res, da so iz vagonov nosili nezavestne in marsikdaj nore ljudi, a drugi so se od slabosti in žeje opotekali in padali. Te so potem spremljevalci pretepali ali eventualno natovorili na hrbte bolj zdravih in močnejših kolegov ujetnikov. Ne vem, ali je bil pri tem kdo pobit. Od postaje do kasarne so šli peš in še oblečeni. Zavedali so se, da gredo v smrt. Nekateri od ujetnikov so glasno protestirali in govorili likvidatorjem, da bo prišel dan pravičnega maščevanja. Drugi so jokali, omenjajoč pri tem ženo, otroke, mater... Nekateri so govorili, da so počeli dobro in reševali celo partizane ter prosili, da se jih usmilijo, vendar noben ni bil uslišan. Zaslišanj, selekcij med ujetniki ali sojenj ni bilo: vsem privedenim v Kočevje je bila namenjena smrt. Skupaj so bili pobiti hrvaški domobranci, ustaši, četniki, Rupnikovi domobranci in še mnogi. Bilo je celo nekaj malega nemških vojakov v uniformah, posebno oficirjev. Tu so ubiti tudi dva ali trije ustaški polkovniki, vendar se ne spominjam, kako se imenujejo.

Slišal sem, da je več ljudi pobegnilo izpred same jame, ko so že videli, da bodo čez kakšen trenutek pobiti, in so potem tvegali življenje, pri čemer so se nekateri tudi rešili, vendar so jih nekaj partizani ubili, ko so streljali za njimi.

Jaz sem rešil nekaj ljudi in to v teh dveh primerih:

Prvič: pred kasarno v Kočevju sem opazil nek meni znan obraz. Najprej nisem vedel, kdo je, zato sem ga vprašal, odkod je. On se je ves tresel in ni mi takoj odgovoril. Spet sem ga vprašal ter mu pri tem dajal korajžo. Končno le pove, da je Dalmatinec, z otoka Korčule, iz Vele Luke. Vprašam ga tudi če on mene prepozna, glede na to, da sem jaz njega. Odgovori, da me ne pozna. Jaz se mu predstavim in rečem, da sem I. G., in da sem bil v križarski fanfari v Veli Luci. Potem me je le prepoznal, me poljubil rotoč me, da ga rešim. Nato sem odšel h kapetanu Bokežu ter jamčil s

svojo glavo zanj, rekoč, da so ga Nemci na silo odvlekli s seboj ob priliki zapuščanja Korčule ter ga dali v hrvaško vojsko (takrat je imel 15 let). Kapetan je mojo prošnjo odobril s pogojem, da če zvedo, da je pomagal Nemcem ali ustašem, potem tudi jaz izgubim glavo. M. S., je vedno hodil z menoj v moji četni, nakar čez 15 dni prispe ugoden odgovor v Tetovo, kamor sem bil takrat s četo premeščen, tu je bil mladenič tudi osvobojen, vendar je ostal v četni še 2 leti na odsluženju vojaščine.

Drugi primer je ta: isti M. S. me je prosil, da pomagam njegovemu prijatelju I. G. iz Slavonskega Brda, ki stoji v vagonu z drugimi vojaki ter trpi strašno žejo. Zgrabil sem vodo iz cisterne v kanto ter jo odnesel do vagona, ki mi ga je pokazal moj sokrajan M. S. Ker sem poznal spremeljvalce, so me pustili do vagona, odprl sem ga ter jim dal vodo. Ko se je straža premaknila dalje, sem spustil I. G. in še štiri vojake, ki jih je izbral, nakar so pobegnili preko železniške proge ter neke livade v gozd proti jugu. Bila je še poltoma, prvi mrak, zato jih niso opazili. Pred pobegom mi je v znak zahvale dal neko zlato verižico z vratu, se mi zahvalil ter dejal M. S., da mi da njegov naslov. Kasneje sem dobil deset, petnajst zavojev iz Slavonskega Broda s šunkami, moko, mastjo, klobasami itd., mi pa smo njim poslali nekaj olja in smokev. Zavoje mi je lahko poslal, ker mu je M. S. poslal v Slavonski Brod moj domač naslov, tako da so zavoji najprej prispeli na očeta, a kasneje name, ko sem po štirih letih prišel domov leta 1949 (ker sem odležal 6 mesecev v vojaškem zaporu na Novi Vesi v Zagrebu).

Po osmih dneh je pobijanje te ubijalske čete prenehalo, vendar ne vem, če ni kdo drug prej in kasneje tam pobijal protikomunistov. Slišal sem, da so prišli neki ljudje v civilu, ki so imeli nalogo, da minirajo skale ter tako zakrijejo masovne grabove, nakar so preko tega strašnega mesta položili še zelene veje. V soboto, zadnji dan morije, je prišla neka komisija višjih oficirjev v uniformah, ki sem jo osebno videl (bilo je 5-6 ljudi, med njimi polkovnik DULE KORAC, Srb s Korduna ter ostali, podpolkovniki in majorji), z njimi pa še dva ali trije civili v lepih oblekah. Pri nas v kasarni so se zaustavili kakšne pol ure, sprejela pa sta jih Simo Dubajčić in komisar Ivan Bokež. Prišli so pogledat, kako spravljamo obleke, posebno skrb pa so posvetili zbiranju zlata ter ga na koncu ponesli s seboj. Predal jim ga je Bokež, tako da nam niso pustili niti enega peresa za pisanje. Bokež ni imel kasneje zaradi predanega zlata nobenih težav, kar pomeni, da ga je predal v roke pravim osebam.

Po tem so odšli v gozd, k jamam — masovnim grobovom. Pri vhodu komisije sem izvedel, da je njihova naloga pregledati, kako je opravljeno delo masovnega pobijanja in če so dovolj dobro zakrite vse sledi tega masovnega pobijanja ljudi. Komisija ni prišla nazaj v Kočevje. Pred odhodom komisije se je slišalo iz Kočevskega Roga nekaj zaporednih eksplozij in bili smo prepričani, da se s tem prekrivajo jame s tisoči mrtvih teles.

Morilska četa je v nedeljo zjutraj okoli 7. ure odšla z vlakom preko Ljubljane na Bled. To sem zvedel kasneje, ko so se likvidatorji vrnili v

svoje čete v Makedonijo. Pripovedovali so, da so bili dobro nagrajeni, tako da so dobili 10-12 dnevni počitek v nekem hotelu na Bledu, da so bili zelo dobro hranjeni, in da so se izvrstno zabavali, saj so se kopali in imeli na razpolago čolne, vsak večer pa je bila za njih prirejena predstava neke amaterske skupine, poslana jim iz štaba divizije. Vsi so bili visoko odlikovani in vsak od njih je imel dve do tri odlikovanja, imeli pa so tudi zlate ure, fotoaparate ipd. Med temi največkrat odlikovanimi ubijalci je bil neki ČEPIČ ONTE iz Makarske, kurir štaba brigade, mladinski predsednik, star 21-22 let.

Po teh dogodkih so mnoge od teh likvidatorjev grabili živčni napadi (t. im. partizanska bolezen). V vsakem primeru so jih imeli za najzupnejše med najzupnejšimi partizani-komunisti.

Moja četa je ostala v Kočevju do nedelje zvečer, nakar je bila premeščena z vlakom v Kranj, kjer smo ostali deset dni, nato pa bili poslani dalje v Makedonijo, v Tetovo, kamor smo prispeli 7. julija 1945.

Resnico povedanega sem pripravljen pričati pred vsako pooblaščen komisijo, pripravljen pa sem jo jamčiti tudi s svojim življenjem.

Pripravil IVO ŽAJDELA

Ludovik Ceglar

ŽRTVE NACISTIČNIH TIRANOV

(Nadaljevanje iz št. 2/89)

Častni kanonik Peter Šorli

Peter Šorli se je rodil na Grahovem ob Bači 19. 1. 1902. Študiral je 6 let v škofovih zavodih v št. Vidu, bogoslovje pa v Gorici (1922-26). Preden je prišel v Dachau, je bil že večkrat zaslišan, zaprt in obsojen.

Prvič je bil zaprt l. 1919, ker je v domači vasi kot študent pred neko prireditvijo spodbujal k obiskovanju slovenskega slovenskega pouka.

V težkih letih totalitarnih režimov je postal vzor primorskega slovenskega duhovnika in branilca vere, jezika in narodnosti.

Kot kaplan v Tolminu (1926/7) je bil tajnik Slovenske prosvetne zveze v Gorici. Kot župnijski upravitelj na Bukovem (1927/33) je ustanovil slovensko Marijino družbo ter bil prosvetni in gospodarski delavec. Tam je imel tudi proces pred kazenskim sodiščem in pred posebnim sodiščem za zaščito države. Italija je tedaj kot vojno odškodnino vrnila zvonove, ki jih je Avstrija med vojsko zasegla. Faistična vlada je na zvonove dala vlti fašistično znamenje. Pri obešanju zvonov so fantje en zvon obrnili tako, da je kladivo udarjalo na to znamenje. Čeprav župnik za početje vrljih fantov ni vedel, se je moral braniti. Glavni vzrok je bila seveda raba slovenskega jezika pri verouku, pridigah in cerkvenem petju. Po 3 letih ga je sodišče za zaščito države oprostilo.

Kot župnik v Podmelcu (1933/43) je l. 1937 dobil od države „opomin“, l. 1938 pa „svarilo“, ker je bil slovenofil, iredendist, prevratnik, protiitalijan, protifašist in je oviral Balilo in Dopolavore. Tudi ni dal zvoniti ob „zmagi“ v vzhodni Afriki 8. 5. 1936. Nadalje je vodil Marijino družbo, prirejal igre, učil verouk po slovensko in delil verski tisk iz Slovenije. Vse te prestopke so spremljala zasliševanja, prisluškovanja, zasledovanja in omejevanja osebne svobode.

Bil je tudi v tajni politični organizaciji „Zvezi božjih in narodnih delavcev“.

Dne 8. 4. 1943 je bil od „ljudskega sodišča“ obsojen na smrt, češ da je bil med organizatorji „izdajalske domobranske vojske“. Ko so že padale prve glave, je zvedel, da je tudi on na vrsti. Na binkoštni ponedeljek je odšel na Tirolsko in pozneje v Trst. Tudi tu je bil povezan z odporiškim gibanjem, ki je bilo v zvezi z zahodnimi zavezniki. V to skupino se je vrnil agent nemške obveščevalne službe. Z glavnimi člani so Nemci 2. 10. 1944 aretirali tudi šorlija in ga v Trstu zasliševali 43 dni. Napovedali so mu, da bo ustreljen, ker so imeli dokaz, da je imel zvezo z radioddajno postajo. Zanj je posredoval Regierungspräsident Wollseger. Tudi nekateri gestapovski oficirji so bili naskrivaj antinacisti. 13. 11. 1944 so ga poslali v Dachau, kjer je ostal do konca vojske. V taborišču so bili z njim v isti sobi Piščanec, Premrl in drugi slovenski duhovniki, pa tudi poznejši praški kardinal Beran, kateremu je na sveti večer 1944 podaril kos črnega kruha. Verjetno ga je bil bolj vesel kot bi bil cele potice v prostosti.

Po vojski je bil šorli župnik pri sv. Ivanu v Trstu, kjer je prejel sporočilo, da je bila smrtna obsodba l. 1943 pomota. Tudi zaplenjeno imetje so mu vrnil. Kot dušni pastir je mogel še 45 let za Cerkev in narod delati in trpeti. Bil je katehet in publicist. Postavil je Marijin dom. L. 1954 je s sodelavci ustanovil Slovensko katoliško skupnost in jo kot tajnik vodil 8 let.

Škof Bellomi ga je imenoval za častnega kanonika. Umril je star 86 let 14. 7. 1988 kot eden zadnjih slovenskih duhovnikov, ki so bili v Dachau (KG 1988, 29, 2 in KGMD 1989, 127/30).

Profesor Jakob Šolar

44. Šolar Jakob, rojen 1896 na Rudnem pri Dražgošah, je bil profesor v škofovih zavodih. Med vojsko je po zaporu v Ljubljani prišel 20. 12. 1944 v Dachau. Po vojski je do leta 1952 bil pri slovenski akademiji znanosti in umetnosti in postal desna roka predsednika Ramovška. Leta 1952 je bil obsojen, da je neposredni ali posredni avtor člankov o razmerah v Jugoslaviji, ki so izšli v tujini. Obsojen je bil na 10 let, po pritožbi so mu kazen znižali na pet let, izpuščen je bil pogojno po 4 letih in 4 mesecih. Zaprt je bil na Igu in v Škofji loki. Ostal je brez pokojnine.

Šolar je bil profesor tudi v zaporih. Navajam tri primere:

V Dahauu je pristne Francoze učil pravilno francosko govoriti (F. Šeškar, 9. 3. 87).

Sam Šolar je 13. 7. 1962 pisal duhovniku v ZDO: „Slovnica iz leta 1956 je dokaj lažje berilo, kakor je bila Breznikova. V veliki meri je tudi moje delo, seveda, takrat sem jaz sedel v kehi, ko je knjiga izšla; pisal sem pa svoj del (prva poglavja tja do sklanjatev) kar v zaporu; mislim da bo to v zgodovini slovenske slovnice edini primer — sem vsaj v nečem brez para.“

Ivan Dolencec pa piše o njem: Šolar je bil zaprt nazadnje na Gradu v Loki. Tu je poučeval v nemščini uslužbenca, ki se je pripravljaj na privatni izpit čez nižjo gimnazijo. Šolar bi bil lahko odšel iz zapora na veliki petek 1957, a je prostovoljno ostal notri še en dan. Z „učencem“ sta predelala že vso snov, samo zadnje lekcije ne. Šolar je ostal v zaporu, da sta na veliko soboto snov zaključila. „Učenec“ je bil ves ginjen. To delo Šolarjevo je tudi evropski rekord.

Mislím, da je medtem tudi pri odločujočih krogih pri nas prodrlo prepričanje, da je bila obsodba zgrešena. Sedaj ponujajo Šolarju odlično mesto svétnika v Inštitutu za slovenski jezik pri Slovénski akademiji znanosti in umetnosti (MR 221/2).

Šolar je 2. 5. 1961 pisal Dolencu: Tvoje ječe so me nekoliko razdražile, da bi napisal svoje tudi jaz. Marsikaj je hudo podobno, marsikaj znatno drugače. Zlasti bi bilo vredno popisati zapor pod Nemci in Dachau, ker je tako različen od domačega (MR 220. Gl. ZSS 1960 o Šolarju). Škoda, če tega ni nikjer popisal. Ze gornji primeri pa kažejo, kakšne vrste ljudje so bili med drugimi zaprti v Dachauu, na Igu in na loškem Gradu.

Leta 1958 je škof Vovk Šolarja imenoval za kanonika, l. 1965 je postal stolni dekan in prelat. Pridno je pomagal v stolnici. Pridigal je o pol enajstih in veliko spovedoval. Mnogo je prevajal liturgična besedila. Dolgo je bolehal na sreč. V oporoki je zapisal: „Vse vsem odpustim. Tudi prosim odpuščanja vse, če sem jim morda kdaj kaj hudega prizadel v življenju. Vsem se priporočam v molitev in jih prosim, naj me ohranijo v blagem spomínu. Svojega Stvarnika pa prosim, naj bo milostljiv meni, ubogemu grešniku, in naj ne pogublja moje duše.“

Umrí je 22. 6. 1968 (ZSS 1969, 319-321).

L e t o 1 9 4 5

Leta 1945 so prišli v Dachau na en dan, 5. 3., trije frančiškani iz Ljubljane: pater Beno, p. Klavdij in p. Engelhard ter mariborski duhovnik Henrik Goričan (t. 25). P. Beno je bil aretiran 4. 12. 1944. P. Klavdij nekaj dni prej, p. Engelhard nekaj dni pozneje.

Poročilo p. Bena Korbiča

Po pripovedovanju p. Bena v Lemontu v ZDA leta 1984 in 1987 sem o njegovih zaporih napisal tole:

Leta 1944 sem bil v frančiškanskem dijaškem domu pomočnik p. Engelharda, ki je bil predstojnik zavoda. Tisti dan, 4. 12. 1944, sem ob 7 zjutraj maševal pri frančikanih na Mirju. Ko sem se vračal v samostan, sta me na

Kongresnem trgu aretirala dva gestapovca v civilu in mi rekla: Ne skušaj pobegniti, ker ima revolver in boš ustreljen. Eden je bil Nемеc in se je pisal Halupski, drugi je bil Slovenec. Moral sem iti med njima v habitu po Šelenburgovi ulici do nebotičnika v gestapovsko pisarno, kjer me je Halupsky zasliševal po Slovincu, a ne dolgo. Isti dan sem bil prepeljan v št. Vid v neko vilo, menda Magistrovo, kjer so gestapovci imeli pisarno. Pod pritličjem je bilo par izb. Najprej sem bil zaprt sam v izbi. Od tam sem bil peljan k zasliševanju v pritličju. Morda so me peljali v št. Vid v upanju, da bodo brž veliko zvedeli, čeprav nisem nič vedel o usodi drugih. Habit so mi vzeli morda že v Ljubljani ali v št. Vidu pred zasliševanjem. Po nekaj vprašanih me je gestapovec tolkel z gumijastim pendrekom po hrbtu. Ker niso zvedeli, kar so hoteli, so me obesili takole: Na stropu je bil pritrjen škripec. Na hrbtu mi je zvezal roke in me potegnil navzgor, da je telo viselo v zraku. Bilo je tako hudo, da sem skoraj zgubil zavest. Da sem prišel k sebi, so me spustili na noge in spet potegnili navzgor in spraševali imena domnevnih sodelavcev. Ves čas sem bil kljub neznošnim bolečinam trdno odločen, da nikogar ne izdam. Spraševali so me o stvari in kraju, kjer sem bil in kaj sem tam delal. Na tistem kraju me je videl samo eden, ki je tudi emigriral. Pozneje sem ga videl iti mimo ječe po drugi strani Miklošičeve ceste, kjer se nam je posmešnil. Končno je Halupsky odšel, Slovenec pa je pokazal, da ni tako slab. Dal mi je nekaj cigaret in rekel: „Masiraj roke, da ne ostanejo mrtve.“ Zaradi prizadetih žil in živcev, treh srednjih prstov leve roke res še po vojski nisem čutil, pač pa me je bolela roka. Brazde nad zapestjem so bile vidne več let, a niso bolele.

Po zasliševanju so me spet peljali v spodnjo izbo v zapor. V njej so bile tri postelje. Vsaka je imela tridelni modroc. Vendar sem tri dni ležal na klopi na trebuhu, ker nisem mogel ležati na hrbtu. Bil sem sam v izbi. Hrano so mi nosili, a nisem jedel. Jetnik v sosednji sobi je skozi steno vprašal, ali sem jedel. Sem mu rekel, da zaradi bolečin nisem mogel jesti. Rekel mi je: „Le jej, boš hudo lačen.“ Pozneje sem ležal na postelji, a ni bilo odeje. Mraz pa je bil že zelo hud. Zato sem se pokrtil z drugima dvema modrocema. Ker ni bilo kible, sem moral kričati, da je kdo prišel in vrata odprl. Približno po enem tednu so me z avtom odpeljali na Miklošičevo v zapor, kjer sem bil spet v samici in še enkrat ali dvakrat zaslišan in obešen. Postelja s slamljačo je bila pritrjena na steno, a ni bilo odeje, stola in mize. Okno pod stropom je imelo železne gatre in mrežo.

Okrog 1. 2. 1945 sem prišel v sobo, kjer nas je bilo osem, nato v večjo, kjer nas je bilo preko 20. Zaslišan sem bil še dvakrat. Prvič so me skupaj s salezijanskim bratom Jankom Božičem peljali v gestapovsko pisarno in zasliševali vsakega v drugi sobi. Tokrat me niso obesili. Ker so drugi že priznali, kar so hoteli vedeti, tudi jaz nisem več tajil.

Drugič sem bil zaslišan, ko je zaprti partizan, da bi si rešil življenje, rekel, da je imel zveze z menoj. So me obesili, a za malo časa, ker so kmalu spoznali, da se je zlagal. Poznal sem ga, ker sva skupaj hodila v ljudsko šolo.

Iz Ljubljane so nas odpeljali 1. marca 1945 okoli treh zjutraj v živinskih vagonih. V vsakem vagonu nas je bilo nabasanih od 30 do 40, tako da nismo mogli vsi hkrati sedeti in smo se vrstili. Naša skupina je bila v prvem vagonu, sami nekomunisti: trije frančikani, profesor Lipovec, s katerim edinim sem imel zveze pred zaporom, i. dr. Pred nami je bil v potniškem vagonu del nemške straže. Na našem vagonu je za potrebo vojak odprla vrata. Za nami so bili vagoni z drugimi jetniki. V Dachau nas je prišlo zelo veliko. Morda niso bili vsi iz našega transporta.

Na Jesenice smo prišli okoli pol osmih. Prav tedaj je bil alarm in so ves vlak odpeljali okoli 1 km naprej v gozd. Čakali smo do 11 na konec alarma in se vrnili na postajo. Prav tedaj, ko je vlak zapeljal na postajo, je bil spet alarm. SS-ovci se bežali v zaklonišče. Letala, verjetno angleška, so v dveh napadih bombardirala. Tretjič so prišli gledat uspeh. Strah je bil isti kot poprej. Ko so bombardirali prvič, je bil prvi vagon, v katerem je ostal del nemške straže, zadet v polno in so bili vsaj trije stražarji mrtvi. Iz našega vagona so nekateri skozi špranje videli, da so nesli mrličev v treh rjuhah. V drugem napadu so zadeli del postajnega poslopja. Mi smo videli podrto streho perona. Drobeci bomb so predrli stene vagonov. Nekaj naših je bilo malo ranjenih.

Tisti, ki so gledali skozi špranje, so pripovedovali, da so bili stražarji silno divji, ker se nam ni nič zgodilo. Pred vagonom so se pogovarjali, da bi nas iz maščevanja vse ali vsaj nekaj pobili. Mladi poveljnik straže je potegnil revolver stopil prednje in rekel: „Imam povelje, da jih gor pripeljem in bom to spolnil.“ Grozil jim je z revolverjem, ker so hoteli vdreti v vagon.

Zaradi pokvarjene proge potovanja nismo mogli takoj nadaljevati. Glede Žekarjeve domneve, da bi bil general Rupnik imel kaj pri odločitvi, da se transport ne vrne, menim, da ni bil niti vprašan, saj ni bilo časa. V eni do dveh urah so popravili vsaj en tir in smo šli naprej. Potovali smo nekaj dni. Zaradi alarmov smo v gozdu večkrat stali. SS-ovci so bežali v hosto, mi pa smo ostajali na progi. Letala niso transporta nikoli napadla. Očitno so vedeli, kakšne vrste živina je v vagonih. V nekem kraju nam je Rdeči križ dal juho. V Dachau smo prišli 5. marca.

V Dachau sta bila za duhovnike dva bloka, eden za Poljake, eden za druge (26). Ker v tem bloku za nas ni bilo prostora, smo prišli v blok 24. Skozi okno smo govorili z mariborskima duhovnikoma Hrasteljem in Mundo. Ker sta bila dezinformirana, nas nista razumela. Po osvoboditvi smo govorili s primorskima duhovnikoma Piščancem in Premrlom, ki sta nas razumela.

Ker ni bilo več uniform, smo dobili slabe navadne obleke. Jaz sem dobil veliko premajhne hlače, tako da so šivi popustili. Suknjič in hlače so imele prišite številke. Politični jetniki smo imeli rdeč trikotnik.

Vse službe po barakah so opravljali jetniki, SS-ovec pa jih je nadziral. Sobni starešina na bloku 24 je bil Avstrijec. Hotel je slišati slovenske pesmi. Menda je bil kriminallec, a ni bil slab, kar kaže tale primer: Ker

nekateri niso imeli posode za hrano, je vsakdo moral paziti, da mu je drug ni iztrgal iz rok. Meni jo je potegnil iz rok neki Rus. Ko sva se ruvala za posodo, je starešina naju opazil in me vprašal, čigava je. Ko sem mu povedal, da je moja, je Rusa oklofotal in mu rekel: „Veš, kdo je on? On je šonc (duhovnik). In šonc nikoli ne laže.“ In mi jo je vrnil.

Kapo naše delovne skupine je bil menda holandski katoličan. Na veliki četrtek nas je peljal ven, kakor da bi šli na delo, v resnici pa nas je peljal k maši na 26. blok, kjer je bila dnevno dovoljena ena maša. Bilo je tvegano zanj in za nas. Prej se je na bloku 26 z duhovniki dogovoril. V skupini smo bili duhovniki in nekaj laikov. Na tem bloku smo ostali do velike noči.

Najhujša je bila lakota. Pred zaporom sem tehtal 85 kg, ob koncu Dachaua pa le še 45 kg. Ob koncu je bilo zelo malo hrane, zato smo v nekaj mesecih tako shujšali. Nekega večera je sosed v postelji umrl. Brž ko ni več dihal, sem mu segel v žep, da bi videl, ali ima kaj kruha v njem.

Bil sem v skupini, ki je hodila na polja zasipavat jame, ki so jih naredile bombe. Nekoč sem opazil v zemlji zamrznjeno korenje od prejšnje jeseni. Ko sem ga izruval, da bi ga pojedel, je SS-esovec opazil in me brcnil, da sem ga proč vrgel.

Lipovec je dobil tifus. Ko se je prijavil za revir (bolniško sobo), ga niso poslušali in bi bil moral iti delat. Rekel mi je: „Ne morem zdržati.“ Jaz bi bil tisti dan ostal v taborišču. Zamenjala sva obleke in sem šel delat namesto njega en dan. Če bi bili zvedeli, da sva zamenjala obleki, bi bila oba kaznovana, morda ustreljena. Drugi dan so ga priznali za bolnega, da je šel v bolniško sobo in se rešil.

P. Klavdij je bil v delovni skupini, ki je hodila v München odstranjat razvaline.

Komandant sobe v bloku 19 je že pred koncem peljal p. Klavdija, p. Engelharda in mene ter nam pokazal kraj, kjer so zjutraj odlagali mrlične in jim ruvali zlate zobe. Rekel nam je: „Tako in še hujše se vam bo doma zgodilo.“ Govorili so, da so za dretje zlatih zob imeli veliko palico, s katero je prvi mrliču usta odprl, drugi pa pregledal zobe. Zlate so izdri, trupla zložili na kupe in odpeljali v krematorij.

Ob koncu so nas komunisti zaprli, kakor so tudi Francozi svoje. Načrt so naredili že prej. V bunkerju sem bil morda 2 tedna. Imel je dve postelji. Bila sva v njem sama z lekarnarjem Mavrom. Vso prvo noč sem pobijal stenice. Drugod ni bilo postelj in so jetniki sedeli na tleh. V moji izbi je bila za zračenje samo luknja, a še ta zamašena. Zrak je prihajal samo skozi špranjo pod vrati. Posamezniki so tja hodili po zrak. Bili smo veseli, ko so nas partizani hodili zmerjat in nam groziti, da je prišlo v bunker vsaj nekaj zraka. Nekateri so tudi tepli. P. Klavdij je rekel, da je dobil klofute. Jaz nisem bil tepen. Ko so Amerikanci zvedeli za nas in za pretepanje, so dali stražo na hodnik in zahtevali zasliševanje. Odtlej niso več pretepali in je bilo več miru. Vedeli smo, da nas hočejo odpeljati v Ljubljano, da bomo sojeni. Mene so pustili nazaj na 8 blok, od koder sem prišel v revir, kjer

sem bil bolničar 3 tedne. Skušali smo priti v stik z Amerikanci. Nekdo (morda dr. Kalan) jim je razložil, da smo bili s kraljem in so nas imenovali kingsmane. Ko so nas, frančiškane, in Lipovca izpustili, so na nas pazili v upanju, da nas bodo odpeljali domov. Vsa skupina okoli 15 ljudi, ki smo prišli iz bunkerja, pa smo se dogovarjali, kako bi ušli, da nas ne bi odpeljali. Hodil sem ob žici in gledal, kje bi se dalo uiti.

Ob odhodu iz taborišča smo p. Klavdij, šeskar in jaz prišli k šolskim sestram v Dachau. V šolskem razredu smo postavili tri postelje. Sestre so dobile za nas kolesa in smo se peljali na izlet. Po nekaj urah sem si zlomil levo roko v zapestju. Ameriški džip me je odpeljal v bolnico, kjer sem sestram en teden maševal. Vse od obešanja v št. Vidu nisem čutil prstov. Ko pa se je celil zlom, sem začutil prste.

To je zgodba enega zadnjih živečih slovenskih duhovnikov, ki je oku-sil gorje gestapovskega zasliševanja in Dachaua. Nobene zagrenjenosti ali sovraštva. Povsod odkriva dobre lastnosti ljudi, od katerih je bil odvisen; pri slvenskem gestapovcu, pri poveljniku nemške straže, avstrijskem sobnem starešini in holandskem poveljniku delovne skupine. To, da je zamenjal obleko z rojakom, ki je zbolel za tifusom, in namesto njega šel en dan delat, je pa že nekaj izrednega. Prav tako je občudovanja vredna patrova trdna volja, da kljub strašnemu mučenju nikogar ni izdal, dokler niso drugi sami vsega povedali. Pozneje je odšel v ZDA, kjer še živi.

Pregled pogajanj med NOV in okupatorjem

V kolikor imenujejo „izvenborbene“ stike legalnih partizanov z okupatorjem, to je, z Nemci ali Italijani „pogajanja“, je bilo takih pogajanj več, tako na Primorskem, v ostali Sloveniji, pa tudi na področju Jugoslavije. Pri tem zanemarimo „pogajanja“, ki so bila med partizani in okupatorjem ali ob kapitulaciji Italije ali pa ob samem koncu druge svetovne vojne!

V dopisu Oblastnega komiteja KPS za Primorsko, naslovljenem na Pokrajinsko komisijo VOS OF za Primorsko z dne 16. marca 1944 beremo, da bo obstojala možnost zamenjave ujetnikov z Nemci. Druge podrobnosti niso navedene v dopisu. Iz tega bi nujno sklepali, da so se ali se vršijo nekje pogajanja med partizani in Nemci za takšno zamenjavo. Malo verjetno je, da se vest o zamenjavi nanaša na tedaj obstoječo zamenjavo na Hrvaškem ali v Bosni, glede na tedanjo vojaško situacijo ter razdaljo med Primorsko in Hrvaško oz. Bosno. Vendar je tudi to možno. (1)

Poročilo Marka šetince, tehničnega intendanta IX. korpusa NOV, naslovljeno na Oblastni komite KPS za Primorsko z dne 25. VI. 1944 navaja ponudbo primorskih domobrancev iz Postojne za razgovore. Ni znano, če je do teh razgovorov prišlo. (2)

Partizani in domobranci so se tudi pogajali. Konec maja 1944 se je vršil sestanek med komando mesta NOV in POS v Sežani in poveljnikom

primorskih domobrancev SNVZ, stotnikom čučkom v spremstvu dr. Zdenka Mermolje iz Gorice. (3)

V Šmihelu na Krasu so se predstavniki iste komande mesta NOV in POS skupaj z obveščevalci OC IX. korpusa NOV in POS sestajali 5. junija 1944 z zastopniki domobranske policije iz Postojne, poveljnikom Kovačem in Marinčičem iz Ljubljane. Oba sta bila tudi pristaša Mihajlovičeve Jugoslovanske vojske v domovini. (4)

Na podlagi navedb iz poročila primorskih domobrancev je razvidno, da so se pogajanja med partizani in Nemci skupaj s primorskimi domobranci iz št. Petra na Krasu (Pivka, op. p.) pripravljala v Radohovi vasi 6. julija 1944. Pogajanja naj bi bila na partizansko pobudo. (5)

V „Ljubljanski pokrajini“ na Dolenjskem je znan sestanek med zastopnikom italijanskega generala Gambarre, majorjem iz italijanske postojanke v Novem mestu ter zastopniki I. operativne cone. Italijani so želeli premirje s partizani ter nudili razpust slovenske protikomunistične milice MVAC ter ukinitve represalij. Pogajanja so se vršila v okolici Novega mesta 6. junija 1943. (6)

Posebno poglavje v partizanskih pogajanjih so „pogajanja“ Pere Popivode, t. im. „Titovega oficirja“, ki je prišel v Slovenijo skupaj s skupino partizanskih oficirjev, poslanih od Vrhovnega štaba NOV in POJ v pomoč slovenskim partizanom leta 1943, takrat, ko je njirov vodja, načelnik Vrhovnega štaba NOV in POJ Arsa Jovanovič hotel ukiniti samostojno slovensko partizansko vojsko. Pero Popivoda je kot komandant Gorenjske operativne cone vodil razgovore z Rozumekom, vodjo oddelka gestapa na Bledu, za katerega pa so nekateri na Gorenjskem menili, da sodeluje s partizani. V resnici pa je bil provokator, česar na žalost gorenjsko vodstvo NOV ni verjelo, niti ko je to potrdil CK KPS. Razgovori so bili v Farjem potoku v Selški dolini zadnje dni julija 1943. Nemci naj bi dovolili prost prehod Prešernove brigade preko nemško-italijanske meje na Dolenjsko ter dobavili partizanom obleko in obutev. Zaradi čakanja na neuresničeno dobavo se je Nemcem tako znan odhod partizanov zavlekel. Posledica je bil poraz partizanov 1. avgusta 1943 na Žirovskem vrhu. (7)

Pero Popivoda naj bi se pogajal tudi v Straži pri Novem mestu z Italijani. Ko na njegovo pismeno zahtevo o prostem prehodu brigad NOV preko Krke niso odgovorili, je sam odšel v postojanko na pogajanja z Italijani. Temu je sledil prehod brigad preko Krke brez enega samega strela. Datum zapisa Toneta Fajfarja v njegovem partizanskem dnevniku je 14. junij 1943. (8)

Na štajerskem je prišlo do stikov partizanov z domobranci iz NDH. Hrvatske domobrane je zastopal bivši minister NDH za gospodarstvo, partizane pa organi pokrajinske OZNE za štajersko in Koroško. Razgovori so bili v organizaciji okrožnega pooblaščenca OZNE za Ptuj Zvonka Sagadina, pokrajinsko OZNO pa je zastopal pomočnik šefa II. sekcije Egon Coneradi. Razgovori so se vršili spomladi 1945 v Srečah v Halozah. Domobranci so nudili vključitev enote v NOV in POS, vendar s pogojem ohranja-

nitve obstoječih enot in štabov. Ker to NOV po informiranju Vrhovnega štaba NOV ter njegovi odklonitvi ni mogla sprejeti, so bili razgovori prekinjeni. (9)

Na iniciativo poveljstva nemškega SS bataljona za obrambo Krasa v Bovcu so se vršili razgovori s predstavniki NOB na Tolminskem. Okupator je ponujal odstranitev italijanske vojske in prehrano civilnega prebivalstva, priznanje NOV, zahteval pa proste prometne zveze in postojanke. Izgleda, da je uspela le nemška zamenjava za nekatere partizanske zapornike v Vidmu. Poročilo OK KPS za Tolminsko o pogajanjih datira z 16. 9. 1943. (10)

Goriškim pogajanjem najbolj podobna tudi po nemški pobudi in predlogih so bila pogajanja med Nemci in partizani na Dolenjskem v Mokronogu decembra 1943. Tudi tu je sodeloval komandant Pero Popivoda. Obstoječi dokumenti in pričevanja pa se med seboj deloma razlikujejo. Po poročilu OC štaba 12. brigade NOV z dne 19. decembra 1943 Glavnemu štabu NOV in POS, je istega dne univerzitetni profesor Stane Lapajne pozval člana OC v Mokronog. Sporočil mu je nemške želje o pogajanjih za premirje, za svobodne komunikacije, z nudenjem preskrbe ter odstranitvijo domobrancev. Parlamentarec pa naj bi bil univ. prof. dr. inž. Milan Vidmar. Glavni štab NOV in POS je sporočil novico Vrhovnemu štabu. Iz poročila ni razvidno, če so se pogajanja dejansko vršila. (11)

Vendar so se pogajanja takrat in tam vršila. To navaja danes pokojni publicist Ivo Pirkovič v svojem zapisu po pričevanjih Jožeta Jurančiča, tedaj sekretarja politbiroja 15. divizije NOV in POS. Pobuda za pogajanja je prišla iz oddelka gestapa v Sevnici po ukazu iz Berlina, preko Zore Borštnarjeve iz Litije, ki je predala nemško pismo obveščevalcu 12. brigade NOV in POS. Od tam je bilo pismo posredovano nadrejenemu štabu 15. divizije NOV in POS ter Glavnemu štabu NOV in POS za Slovenijo. Razgovore z Nemci je Glavni štab NOV in POS odobril, komisar Boris Kidrič pa je pripravil navodila, ki jih je prinesel v štab 15. divizije komandant Stane Rozman. Za delegata sta bila določena divizijski komandant Pero Popivoda ter politdelegata Jože Jurančič, ki naj se udeležita razgovorov z Nemci v Mokronogu 18. decembra 1943. Po predhodnih dogovorih med Nemci in partizani med samo potjo v Mokronog so bile določene podrobnosti srečanja, na kar so se srečali Nemci in partizani, oboroženi, skupaj s partizanskim in nemškim paradnim vodom v gostilni Toneta Bulca, kjer so se vršili razgovori. Nemce sta zastopala major Wermachta in oficir Gestapa s tolmačem. Nemci so ponudili premirje, nenapadanje partizanov na osvobojenem ozemlju ter njihovo materialno oskrbo, za kar naj bi partizani pustili Nemcem proste komunikacije od Ljubljane preko Novega mesta do Karlovca. Ta predlog so partizani zavrnili kot nemogoč, partizansko zahtevo o priznanju partizanov za redno vojsko pa Nemci. Dogovorili pa so se o zamenjavi ujetnikov. Tako se je pogajanje končalo, potem, ko so v gostilni skupaj obedovali ter se je razgovorom pridružila še posredovalka Zora Borštnarjeva. Nemci so vse skupaj fotografirali. Do

zamenjave ujetnikov po tem sestanku ni prišlo. V graškem časopisu Tagespost pa je bil objavljen članek s fotografijami o pogajanjih. (12)

Do nedavno še malo znana so bila pogajanja na najvišji ravni med komando nemškega Weermachta na Hrvaškem ter Vrhovnim štabom NOV in POJ. Bilo je več stikov in pogajanj, ki so se najprej nanašali samo na zamenjavo ujetnikov. Že avgusta 1942 je prišlo do stikov med predstavniki Vrhovnega štaba NOV in POJ in štabom poveljnika nemških čet na Hrvaškem. Nemški general Gleise von Horstenau je ob zamenjavi ujetnikov partizanskim pogajalcem celo ponudil del ozemlja, ki naj bi bil nevtralen. Zamenjava ujetnikov in pogajanja so se nadaljevala, ko je bila v Livnem zajeta večja skupina nemških oficirjev — rudarskih strokovnjakov, med njimi polkovnik Hans Ott. Razgovore so vodili tudi v Zagrebu z Gleise von Horstenauom, s strani partizanov oficirja iz aparatov Vrhovnega štaba NOV in POJ Marijan Stilinović in dr. Vladimir Velebit. Zamenjava ujetnikov je bila 5. septembra 1942. Od tedaj so bili stiki blizu Livna 17. novembra 1942 je bil na nemški strani kapetan Heis ter tudi zamenjani polkovnik Hans Ott. Nemci so načeli vprašanja izven zamenjave ujetnikov, predlagala sta namreč ustanovitev nevtralne cone, kjer bi se ne vodile vojne operacije.

Stiki in pogajanja Vrhovnega štaba z Nemci pa so bila najboljše — in na najvišjem nivoju med samo IV. ofenzivo, med najhujšimi boji na Neretvi, potem, ko so partizani pri Bugojnu zajeli 4. marca 1943 obersta Arthura Streckerja, komandanta 3. bataljona 738. grenadirskega polka 718. pehotne divizije. Za ta pogajanja je dal iniciativo sam komandant Tito s svojimi najožjimi sodelavci Aleksandrom Rankovićem, Milovanom Djilasom in Mošo Pijadejem. Pogajanja naj bi zajela poleg dotedanje zamenjave ujetnikov tudi vprašanje nemške uporabe predpisov mednarodnega vojnega prava za partizane, delne ustavitve sovražnosti med Nemci in partizani v določenem predelu glede na glavnega sovražnika partizanov — četnike ter končno premirje za časa trajanja pogajanj. O predlogu in vsebini pogajanj je pisal pismo major Arthur Strecker 5. marca 1943 štabu svoje 718. divizije v Sarajevu, naslovljeno na opolnomočenega generala na Hrvaškem Glaise von Hortenaua. Do le-tega je pismo tudi prišlo preko štaba poveljnika nemških čet na Hrvaškem, generalmajorja Rudolfa Lütersa v Slavon-skem Brodu. Pismu je, kot kaže, bilo priloženo tudi pismo Vrhovnega štaba. Nemci so pozitivno odgovorili na ta predlog. Vrhovni štab je določil delegacije z Milovanom Djilasom, dr. Vladimirom Velebitom in Kočo Popovićem, ki so dobili pismena pooblastila, podpisana od namestnika načelnika Vrhovnega štaba NOV in POJ Velimira Terzija. Na pooblastilih je bil določen tudi okvir pooblastil.

General Gaise von Horstenau je imel pozitivno mnenje za pogajanja zaradi možnosti zamenjave nemških višjih oficirjev in strokovnjakov, predvsem pa zaradi umiritve zaledja ter komunikacij Zagreb-Beograd. Zato je imel tudi soglasje poveljnika jugovzhodne fronte, generalpolkovnika Alexandra Löhra. Preko poveljnika 717. divizije Weermachta je bilo poslano Vr-

hövnenü štabü NOV in POJ soglasje za pogajanja, ki naj bi se vršila v Bugojnu 12. marca 1943. Tja je tudi odšla že imenovana delegacija Vrhovnega štaba s svojimi navodili in propustnicami, ker je razvidno iz še ohranjenega izvoda Koče Popovića, objavljenega v knjigi Vladimira Dedižera. Pogovori pa niso bili v Bugojnu, ampak v Vakufu 11. marca 1943 od 9.30 do 11. ure. O vsebini teh pogajanj obstaja nemški dokument, zabeležka, podpisana od Milovana Djilasa, dr. Vladimira Velebita in Koče Popovića. Ta dokument je odkril v ameriškem arhivu v Washingtonu Vladimir Dedižer ter ga objavil v svoji knjigi. Na pogajanjih je bilo govora o zamenjavi ujetnikov, uporabi mednarodnega vojnega prava za partizane, delni ustavitvi vojnih akcij na določenem ozemlju ter premirju za časa pogajanj.

Pogajanja so se nadaljevala v Sarajevu in Zagrebu, kamor pa Koča Popović ni odšel. Tako na razgovorih v Vakufu kot v Sarajevu je general Kasche predlagal, da bi se na ozemlju severno od Save ustavile sovražnosti. General Glaise von Horstenau pa je zahteval, da partizani ne napadajo več proge Beograd-Zagreb in sporazum o nevtralnici v Pisarovini za izmeno ujetnikov. Neposredni rezultati pogajanj so bile zamenjave ujetnikov po razgovorih v Sarajevu v Konjicu ter po razgovorih v Zagrebu. Izgleda, da je Vrhovni štab NOV in POJ na podlagi pogajanj začasno ustavil sovražnosti severno od Save ter napade na progo Zagreb-Beograd. Tako bi vsaj izgledalo iz nekaterih dokumentov iz Zbornika Vojaske zgodovinskega inštituta ter pisemenih izjav nekaterih tedanjih partizanskih komandantov, objavljenih v Dedižerovi knjigi. Na podlagi vseh teh dokumentov je pripravljaval Vladimir Dedižer razgovor v soglasju s Titom zaradi ugotovitve celosti zgodovinskega spomina, vendar do tega sestanka na žalost ni prišlo. (13)

Ta pregled pogajanj med partizani oz. NOV in POS in med okupatorjem (Nemci, Italijani) je napisan izključno na podlagi napisanih in doživetih spominov ter dokumentov v raznih arhivih, ki o tem govorijo. Verjetno je bilo takih stikov med okupatorjem in njegovimi sodelavci ter med partizani še več. Obstoječi prispevek naj bi bil vzpodbuda zgodovinarjem, da bi o tem več napisali ter prebrskali arhive, tudi tiste, v katere pisec na žalost ni imel dostopa. (14)

Taki „izvenborbeni“ stiki so verjetno normalna oblika odnosov med bojujočimi se strankami v vsaki vojni ter del bojne strategije, predvsem pa taktike. Zaradi nekakšne religiozne „čistosti“ partizanskega vojskovanja pa so še vedno nekakšna „tabu tema“ v naši vojni zgodovini. Nekateri zgodovinarji (15) in amaterski zgodovinarji (16) jih raje pripisujejo „provokacijam“ obveščevalnih služb sovražnika, in to brez kakršnihkoli dokumentiranih argumentov, namesto, da bi jih zgodovinsko strokovno raziskali.

Iz danega pregleda lahko vidimo, da so bili taki stiki v vseh pokrajinah Slovenije, pa tudi v ostali Jugoslaviji niso bili neznan. Glede na pripadnost okupatorjeve vojske ali njegovih domačih sodelavcev, namen stikov in iniciativo za te stike, bi lahko razdelili stike med partizani in okupatorjem na več vrst. Opisana goriška in druga omenjena slovenska ter eno

jugoslovansko pogajanje bi lahko razdelili vsaj v pet skupin.

V prvi skupini so pogajanja med nemško Wermacht ali njenimi posredniki ter partizanskimi enotami ali njihovimi pooblaščenici z namenom, doseči začasno premirje med Wermachtom in partizanskimi vojaškimi enotami s prepustitvijo prometnih koridorjev Wermachtu. Sem lahko štejemo pogajanja v Gorici, Mokronogu in na Hrvaškem. Medtem ko so bila goriška in mokronoška na nemško iniciativo, so bila tista na Hrvaškem na iniciativo partizanov. V to zvrst pogajanj je sodila nemška ponudba o priznanju vojskujoče stranke, naše zahteve za zamenjavo ujetnikov ter nemške ponudbe za razorožitev domobrancev oz ustašev in četnikov. Do delne realizacije so prišla pogajanja le na Hrvaškem, kjer se je dosegla zamenjava ujetnikov, ki je potekala skoraj do konca vojne. Sem lahko prištevamo tudi pogajanja med nemško SS in partizani na Tolminskem.

V drugo skupino pogajanj lahko štejemo tista med partizanskimi predstavniki in primorskimi domobranci. Le-ta so bila na domobransko pobudo ter so se dogajala v Sežani, Šmihelu na Krasu in v Radohovi vasi. V celoti so bila brezuspešna.

Tretja skupina so pogajanja med partizani in italijansko vojsko. Vršila so se na pobudo Italijanov ter so bila pri Novem mestu. Bila so brez rezultata.

Četrta zvrst pogajanj so bila ona, ki jih je organiziral partizanski komandant Pero Popivoda. S pogajanj je namreč hotel doseči prehod partizanskih enot brez boja. Prvič se je pogajal z znanim gestapovskim hauptsturmführerjem Rozumekom z Bleda, ki ga je partizansko vodstvo na Gorenjskem neupravičeno imelo za svojega zaupnika. Rezultat je bila znana izgubljena partizanska bitka na Žirovskem vrhu. Drugo Popivodovo pogajanje z Italijani v Straži pri Novem mestu pa je bilo uspešno. Italijanska vojska mu je pustila prehod brez boja preko mostu.

Zadnja, peta vrsta pogajanj pa so tista za vključitev hrvaških domobranskih enot v NOV. Le-ta so se vršila v Halozah in brezuspešno končala. Njihovih zahtev namreč, izgleda, Vrhovni štab NOV in POJ ni sprejel.

Omenjena pa sploh niso raznorazna pogajanja, ki so bila med Italijani in partizani predvsem na Dolenjskem ob kapitulaciji Italije, ali pa tista ob koncu vojne med Nemci in partizani, predvsem na Koroškem, ki jih oboja tudi omenja memoarska partizanska vojna literatura.

Ne glede na razna mnenja in trditve o vseh teh pogajanjih pa je nekaj le dejstvo. Pravzaprav so nas Nemci s temi razgovori tudi dejansko vojnopravno priznali kot vojskujočo se stranko. Seveda smo mi prav tako priznali primorske domobrance oz SNVZ. (17)

Vendar je tedaj to bila „diplomacija v gozdu“, kot je to dejal v svojem članku o mokronoških pogajanjih pokojni časnikar Ivo Pirkovič. (18)

Zdenko Zavadlav

PRIPOMBE:

1. Arhiv IZDG v Ljubljani, fascikel 536, mapa PK VOS za Primorsko I.
2. Arhiv IZDG v Ljubljani, fascikel 536, mapa PK VOS za Primorsko I.
3. Drago Vresnik: Druga brigada VDV in NO, Knjižnica NOV in POS,

- str. 198, Ljubljana 1987, na podlagi dokumentov v Arhivu IZDG, fond SNVZ, fascikel 14/II, partizanski vojaški fondi, fascikel 270/II.
4. Drago Vresnik: Druga brigada VDV in NO, Knjižnica NOV in POS, str. 197, Ljubljana 1987, na podlagi dokumentov v Arhivu IZDG, fond SNVZ, fascikel 14/II, partizanski vojaški fondi, fascikel 270/II.
  5. Metod Mikuž: Pregled zgodovine NOB v Sloveniji, IV. knjiga, str. 532 in Drago Vresnik: Druga brigada VDV in NO, str. 198, na podlagi dokumentov v Arhivu IZDG, fond Informativni urad, fascikel 111/b/V, partizanski vojaški fondi, fascikel 73/III.
  6. Tone Fajfar: Odločitev, Spomini in partizanski dnevnik, Ljubljana 1966, str. 295.
  7. Stanko Petelin: Med Triglavom in Trstom, XXXI. divizija, Ljubljana 1963, str. 48, 49, 50.
Stanko Petelin: Prešernova brigada, Knjižnica NOV in POS, Nova Gorica 1968, str. 50, 51, 52, 53.
Zbornik dokumentov in podatkov o NOV jugoslovanskih narodov, VI. knjiga, dokumenti 37, 48 in 70.
  8. Tone Fajfar: Odločitev, Spomini in partizanski dnevnik, Ljubljana 1966, str. 299.
  9. Ustna izjava Sagadin inž. Zvonka, upokojenca, Ljubljana, v njegovi hiši na Rožniku poleti 1984.
  10. Tone Ferenc: Ljudska oblast 1941-1945, II. knjiga, Založba Borec, Ljubljana 1985, str. 257 in
Arhiv IZDG v Ljubljani, fascikel 532/V.
  11. Metod Mikuž: Pregled zgodovine NOB v Sloveniji, III. knjiga, str. 227, podatki temeljijo na obstoječih dokumentih v Arhivu IZDG v Ljubljani, fascikli 41, 43 in 190.
  12. Zapis Iva Pirkoviča po pripovedovanju Jožeta Jurančiča je bil objavljen v sobotni prilogi Dela 3. julija 1980. V Opombi na koncu zapisa pa se Ivo Pirkovič moti, ko pravi, da o tem sestanku ni nobenih dokumentov v vojaških arhivih. Poročilo OC štaba 12. divizije, na katerega se nanaša pripomba št. 11, izgleda govori o istih pogajanjih.
  13. Vladimir Dedijer: Novi prilozi za Biografiju Josipa Broza-Tita, Liburnija-Rijeka, Mladost, Zagreb 1981, str. 801-811.
Miša Leković: Marčna pogajanja 1943, Narodna knjiga, Beograd 1984.
Dr. Bogdan Krizman: Pavelić između Hitlera i Mussolinija, Zagreb 1983.
Ivan Križnar: Prispevek za zbor partizanskih novinarjev, Borec št. 3/4 l. 1981, str. 199.
V. Šlamberger: Opomba pod črto, Delo, sobotna priloga 21. 1. 1984.
Mišo Leković: Pogajanja z Nemci marca 1943, Delo, sobotna priloga novembra 1984.
  14. Arhiv CK Zveze komunistov Slovenije, Ljubljana.
Zgodovinski arhiv Sekretariata za notranje zadeve SRS.
  15. Boris Mlakar: Domobranstvo na Primorskem (1943-1945), Založba Borec, Ljubljana 1982, str. 198, meni o pogajanjih med partizani in domobranci v št. Petru na Krasu: „Po vsem sodeč je bila provokacija vodstva SS, predvsem dr. Franca Hradeckega, verjetno je imel prste vmes tudi goriški prefekt Pace.“ (brez navedbe dokumentov, op. pisca).
  16. Karlo Forte: Nič več strogo zaupno, II. del, str. 476, meni o pogajanjih med partizani in goriškim prefektom Pacejem v zastopstvu nemškega Wehrmachta: „Poseben sodelavec FAK 211 (nemška vojaška obveščevalna služba pod vodstvom Canarisa Abwer, op. pisca) je bil grof Pace, ki je izzval posebno provokacijo med tako imenovanim premirjem med partizanskimi enotami in vermahtom.“ (brez navedbe dokumentov, op. pisca).
  17. Slovenski narodni varnostni zbor s poveljstvom v Trstu (primorski domobranci).
  18. Ivo Pirkovič: Pozabljena diplomacija v gozdu, članek v Delu, 3. julija 1980.

Kje so izginuli padalci?

ODBORU ZA ČLOVEKOVE PRAVICE PRI RK SZDL

Sorodniki skrivnostno izginulih angleških padalcev skupaj z redkimi še zivečimi, zbrani 19. 10. 1989 v Novi Gorici, da bi se pogovorili o novi „tabu temi“, ki jo pogumno odkriva knjiga Jožeta Vidica „Angleški padalci — vohuni ali junaki“, prosimo odbor, da sproži postopek za ugotovitev usode izginulih padalcev in za njihovo rehabilitacijo skupaj s preživelimi.*

Angleški padalci, zavezniški vojaki in pozneje slovenski partizani so bili z redkimi izjemami Primorci, ki so jih Angleži zajeli v Afriki kot italijanske vojske in jih nato kot prostovoljce izučili za radiotelegrafiste in diverzante, ITALIJANSKI VOJAKI SO BILI ZATO, KER SO SE RODILI IN ŽIVELI V ITALIJI, TOREJ ITALIJANSKI DRŽAVLJANI, IN SO MORALI V ITALIJANSKO VOJSKO. Tako izurjene so v vojnih letih 1943-44 v skupinah po tri in več kot padalce pošiljali v Slovenijo, najčešče na Primorsko. Razen prve skupine, ta je k nam prišla na slepo, so vse naslednje prihajale Z VEDNOSTJO IN SPORAZUMNO S SLOVENSKIMI PARTIZANI! Ker so padalske skupine prihajale ponoči, so jim v dogovorjenem času enote NOV za njihov varen pristanek zakurile kresove! Vsi padalci, ki so pristali na Primorskem, so se takoj po prihodu PRIDRUŽILI PARTIZANOM (!) in z njimi, z izjemo VALTERJA GORJANA iz Slavinj pri Hruševju, ki je padel leta 1944 v bojih v Baški grapi, dočakali konec vojne — maj 1945 kot PODOFICIRJI IN OFICIRJI JA! RADU ŽVODARJU iz Volč pri Tolminu se pri skoku iz letala k partizanom v Beli Krajini pri Metliki padalo ni odprlo in se je smrtno ponesrečil.

Toda, žal, konec vojne za ANGLEŠKE PADALCE — SLOVENSKE PARTIZANE in borce zmagovitih zavezniških vojska ni bil znanilec svobode in novega življenja, ampak začetek njihovega še danes nepojasnjenega izginotja. Tja do pomladi 1946, ko je ves svet končno zadihal v miru in svobodi in se še ni poglelo petje ljudskih hvalnic osvoboditeljem (torej tudi njim), so drug za drugim brez sodbe in brez možnosti, da bi se branili in razložili svojo pošteno odločitev, da se kot zavedni Slovenci — ki so od rojstva naprej na sebi prenašali nasilje. Primorci pa še grozote in surovosti italijanskega fašizma — priključijo borcem za svobodo Slovenije — pa so zato očitno v povojnem nepravem vzdušju padali v smrt:

1. ADAMIČ MILOŠ iz Škrbine

2. ČERNIGOJ ALOJZ iz Stomaža pri Ajdovščini

* Zdaj prihaja na dan tudi ta „tema tabú“. Jože Vidic bo lahko našel nekatere podatke tudi na starih straneh VESTNIKA. Če se bo raziskava odvijala po vseh predpisih, ki veljajo za vestnega zgodovinarja, bo potrdila med revolucijo javno skrivnost, da so domobranci izpostavljali svoje življenje za zaveznike, ki so padli iz neba, partizani pa so izpostavljali življenje padalcev... in ne samo izpostavljali!

3. DOLENC JOSIP iz Opčin pri Trtu
4. FEGEC MARIJAN iz Trsta
5. LENŠČAK ZDRAVKO iz Ljubljane — sin primorskih staršev
6. SEMOLIČ RADOSLAV iz Mirna
7. SEVER NIKOLAJ iz Budanj pri Vipavi
8. SIVEC ALOJZ iz Libušenj pri Kobaridu

Podobna usoda je doletela tudi FRANCA LENIČA, ekonomskega emigranta v Argentini, doma iz Velikih Lahinj pri Črnomlju, ki je kot ranjen letalski mehanik in pilot ameriških letečih trdnjav pristal s padalom v Dubrovniku. Po okrevanju se je pridružil IV. armiji in ostal z njo vse do osvoboditve Trsta. Ker je bil izučen minerec, je bil po vojni v JA strokovnjak za raztreljanje neeksploziranih min in letalskih bomb. Avgusta 1945 je brez sledu izginil.

Sorodniki so pri oblasteh zaman pozvedovali za njim. Odgovor institucij je bil strog, uraden, kratek, odrezav, nejevoljen, posmehljiv, podcenjevalen in pogosto grozeč: „Zbežal je k Angležem.“ „Tudi mi ga iščemo.“ „JE BOLJE ZA VAS. DA PO NJEM VEČ NE SPRAŠUJETE!“ „Čim boste izvedeli zanj, nam morate takoj javiti!“

Kaj drugega kot objetna profesionalna ironija in cinizem!

Do danes se nihče od pogrešanih padalcev ni javil sorodnikom. A je v njihovem imenu po skoraj 45. letih prisilnega molka spregovoril Jože Vidic v svoji zadnji knjigi „Angleški padalci — vohuni ali junaki“, v kateri Z NEKATERIMI POMEMBNIMI PODATKI in pričevanji sorodnikov, soborcev, vojaških starešin, aktivistov OF in drugih prikazuje padalce kot velike slovenske rodoljube in hrabre borce NOB, ki so jih naše povojne oblasti krivično osumile za angleške vohune in... Izginili so, kot bi se v zemljo vdrl — nihče ne ve kje, ali pa ne ve in ne pove.

Vidičeva knjiga je klic in poziv slovenski javnosti, da se primer padalcev razišče, obsodi storjeno krivično dejanje, nedolžne žrtve pa rehabilitirajo in se jim priznajo zasluge, ki jim gredo kot borcem NOV in zavezniških vojsk.

ALEŠ BEBLER, primorski rojak, španski borec in pomembna osebnost NOB govori v svoji knjigi „Čez drn in strn“ o padalcih kot o res NAŠIH (fantih in borcih) kar nedvomno velja za vse, ki so postali slovenski partizani. V tej njegovi preprosti misli je zbrana vsa in edina resnica o angleških padalcih. Ob njih so parole kot angleški vohuni, ameriški agenti, sovražniki ljudstva, mračne sile... le grenak spomin na besedo iz stalinske in boljševiške izrazoslovne ropotarnice.

Podobno kot Bebler je o padalcih mislil tudi DUŠAN KVEDER, še en velikan naše revolucije, pokončne in razsodne osebnosti.*

Sorodniki in preživeli padalci

* Sklicevanje na neko veličino teh dveh komunistov pa je, posebno v kontekstu tega apela, ali bridka, težko zaznavna ironija, ali pa slepa naivnost in velika neumnost (ured.)

Kje res so grobovi padalcev?

K PISMU ODBORU ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Pridružujem se zahtevi sorodnikov, da se ugotovi vse ozadje, zakaj so bili likvidirani padalci in kje so njih grobovi. Danes dobro znani in še živeči pripadniki nekdanje OZNE bi lahko imenovanemu odboru pomagali razčistiti dejanje policije, ki je delovala po enkavedejevsko.

Knjiga Jožeta Vidica dokumentirano razkriva ozadje usode teh borcev NOV. Avtor je vložil veliko truda in tudi poguma, da je zbral vse dosegljive podatke od sorodnikov in drugo dokumentacijo.

Kje so torej grobovi teh padalcev? Na to vprašanje naj odgovorijo pripadniki takratne OZNE. Ve se le za Nikolaja Severja, da so ga odpeljali v Beograd, od koder je nato prispel k sorodnikom mrliški list od nekega župnika. Po tem lahko sklepamo, da so verjetno tudi druge odpeljali v Beograd in jih tam likvidirali. Znano je, da je bilo mnogo oficirjev na šolanju v Sovjetski zvezi in so s seboj prinesli tudi tamkajšnje metode policijskega dela.

Usoda teh padalcev je podobna usodi obsojenih na dahavskih procesih in žrtvam — pomor le na sum in brez dokazov.

KDAJ BODO TI PADALCI DOBILI VSAJ SVOJ KENOTAF?

Tone Penič, Ljubljana

(Iz Nedeljskega dnevnika, nov. 89)

OD ANARHISTA PREKO KOMUNISTA DO DIKTATORJA

Zgodba se je začela leta 1930 v Argentini, ko je tamkaj prišlo do revolucije in se je na oblast povzpел general Uriburu. Ta je pričel gonjo proti vsem, ki so bili drugačnega političnega prepričanja. Med njimi so bili tudi anarhisti, ki so tedaj pomenili precej močno gibanje. Zaradi množičnih pobojev vodij teh gibanj se je napetost naglo povečevala. Lahko si mislimo, do so bili odvetniki, ki so branili obtožene, upravičeno pesimistično razpoloženi.

Okoliščine so nanesele, da je bil ravno takrat prijet in obsojen na smrt agitator, za katerega so domnevali, da je bil anarhist. Njegov branilec je bil dr. Juan A. Prieto, ki je za pomoč poprosil dr. Federica Antonia. Ta naj bi imel močan vpliv pri ministru za pravosodje dr. Padilli. S Cantoniev posredovanjem so ta primer uspešno rešili. Obtoženi je bil oproščen po zakonu o nedotakljivosti tujcev in izgnan iz države.

Mnogo let pozneje, ko je bil prvič na oblasti general Perón, je dr. Antoni odpotoval v Moskvo in prevzel mesto ambasadorja. Kmalu za tem ga je obiskala zelo pomembna politična osebnost iz komunističnega sveta, ki se je predstavila kot tisti človek, kateremu je Antoni pred mnogimi leti rešil

življenje. Cantoni se tega dogodka ni več dobro spominjal, zato je ostrmel od presenečenja, kajti pred njim je stal, poln vznemirjenja in hvaležnosti, tedaj že izjemno pomemben mož, ki je v svojem življenju uporabljal različna imena, kot na primer: „inženir Babič“, „Spiridion Mekas“, „Rudi“, „Walter“, „Schmidt“ in „Karlsson“. Njegovo pravo ime pa je bilo Josip Broz že dolga leta znan kot maršal Tito.

Iz revije *Todo es historia* prevedla in priredila za Demokracijo P. V.

K temu velja omeniti anekdoto, ki jo je prinesel buenosaireski dnevnik letos 6. januarja in bi potrdila Titovo bivanje v Argentini. Na kratko:

Nekdanji zelo znani nogometni igralec Alejandro Scopelli je bil pozneje trener španskega moštva Granada. Ob priliki neke nogometne tekme med Granada in jugoslovansko državno reprezentanco je bil Scopelli predstavljen Titu, ki mu je rekel: „Vas pa poznam še iz časa, ko ste vi igrali v klubu Estudiantes. Jaz sem bil namreč takrat delavec v neki tovarni zmrznjenega mesa (frigorífico) v Berisso-ju in ob nedeljah hodil na tamkajšnje nogometne tekme...“

P I S M A

Uredništvu Vestnika

Spoštovani gospod urednik !

24. oktobra 1989 sem uredniku Tabora poslal v objavo dopis, ki sledi in ki ga je ta odklonil. Da se uveljavi resnica in odbije zlonamerna ost proti Katoliški akciji, se obračam na vas s prošnjo, da priobčite naslednje

POJASNILO

Pod naslovom „Tako torej...?“ (Tabor 9-10, 1989, str. 226) citirate poročilo iz Mladike po Svobodni Sloveniji, ki pravi:

„Dokler je bil pri življenju prof. Tomec, voditelj slovenske Katoliške akcije med revolucijo, je bil izključen iz te organizacije vsakdo, ki je šel v oborožen boj proti Osvobodilni fronti...“

K temu pripominjate: „šele sedoj bolje razumemo marsikaj, kar se je dogajalo med nami dolga desetletja našega zdomstva.“

Za pravilno razumevanje Katoliške akcije (KA) in njene medvojne države tale pojasnila:

1) Prof. Tomec je umrl 26. aprila 1942, tri mesece prej preden so se organizirale Vaške straže (V. S.).

2) Pred organizacijo V. S. pa sta obstajali predvsem dve bojni organizaciji, namreč četniška organizacija Fanuša Emerja in Franca Glavača skupina Slovenskega narodnega gibanja (SNG). Jedro tega gibanja so tvorili bivši mladei (člani dijaške KA).

3) Prof. Tomec je bil principiarno proti vstopu mladcev v oborožene organizacije in je bil vsak mladec, ki ga je vleklo tja, stavljen pred dilemo:

ali KA ali oborožena akcija. Pred to dilemo sem bil stavljen tudi jaz, ko so me takoj po razsulu vabili med četnike.

4) Razlogi: Prvi, vprašanje kolektivne obrambe še ni bilo rešeno. Šlo je za to, kdaj nastopi moralna upravičenost za takšno obrambo, ki bi pomenila državljansko vojno. Prof. Tomec je v debatah navajal srbski pregovor: Svaka sila do vremena! Tada je še ni bilo jasno, če je že napočil čas za splošno narodno oboroženo obrambo. Po njegovem naj bi o tem odločilo podtalno politično vodstvo. A to je bilo neodločeno in je bilo kasneje po dogodkih pri Sv. Joštu porinjeno k odločitvi.

Drugi razlog je bil ta, da so bili mladci nepolitična, verska organizacija z apostolskim poslanstvom. KA je imela svoje delovno področje, svoje poslanstvo na ideološki fronti, ki je bila prvotnejša in važnejša — šlo je za borbo za duše — kot kasnejša fizična, oborožena akcija, ki je sicer nato v civilni vojni po pomembnosti nekako prekrila to prvotno fronto.

Ideološka fronta je potekala skozi študentovsko maso. Ta pa je bila tedaj še „v civilu“. Če bi se mladci premaknili „na teren“, bi nastala našolah praznina, katero bi takoj izkoristila komunistična propaganda.

5) To linijo smo v mladčevskem vodstvu obdržali tudi po Tomčevi smrti in je bilo dovoljeno vstopati v V. S. samo soborcem (drugi krog), ne pa članom jedrne organizacije... Ko pa se je v Domobranstvo vključila masa študentov (celo bogoslovci kljub škofovemu navodilu), je ovira padla. V mladčevski organizaciji je bila formirana posebna domobranska jata in nato odsek, ki sem ga vodil jaz v kolikor sem bil v Ljubljani. Janez Grum, pod naslovom „Mladci v Cerarjevi in Žebetovi knjigi“ (Vestnik 3/1989, str. 130) poroča, da je bilo v domobranskih četah okrog 150 mladecev, ki so bili vsi iz Vetrinja vrnjeni v smrt.

Upam, da bodo moja pojasnila pripomogla za boljše razumevanje. Prosim pa urednika Tabora, da pojasni v čem je tisti „marsikaj, kar se je dogajalo med nami dolgo desetletja zdomstva“ in ki naj bi ga drža KA med revolucijo pojasnjevala?

Boštjan Kocmur

Dragi urednik:

V letošnji junijski številki sem bral o junaku iz Teharij, ki sem ga jaz поблиže poznal. To je bil

ICE — IVAN RIHAR

doma iz Ljubljane.

Z mamo in stricem je stanoval v Ilirski ulici v šentpetru — in nazadnje z mamo v šiški.

Končal je ljubljansko učiteljsiše, ni pa nikoli nastopil učiteljske službe (menda ga stric ni pustil iz Ljubljane). Politično ni bil opredeljen, vem pa, da je hodil tudi v cerkev. Med vojno je bil blagajnik banke blizu glavne pošte, vedno navdušen oficir (rez.) in po italijanskem vojaškem razpadu je stopil v domobrance. Bil je v Rupnikovem udarnem bataljonu mislim, da dvakrat ranjen, ker sem ga dnevno obiskoval v šlajmarjevem domu, kjer se je

zdravil. In tudi to, da sem domobranskega oficirja obiskoval, je tudi mene, ki sem se družil z njim, neglede na to, če sem bil v civilu ali uniformi zapisalo med „zaznamovane“. Bil je poročen. Ženi je bilo ime Hilda. Bila je izredna osebnost. Otrok nista imela.

Bil je Ice zelo znan in popularen športnik v več panogah. Več let je igral desno krilo v nogometnem motvu Ilirija, bil v istem klubu vratar hokej moštva in obenem vratar jugoslovanske hokejske reprezentance. Bil je tudi odličen smučar in prav te športne vezi so naju povezovala v trajno prijateljstvo...

V domobranski četi je bil zelo priljubljen in izven nje, tako, da je moj mlajši brat — (maturant Lojzek — domobranski podnarednik — kurir) — v kljub bratovemu pregovarjanju naj ostane in ne gre na transport „v Italijo“, ker domobranci vračajo, bratu ni verjel in je v družbi z Icetom odšel v smrt. Kje je on končal, ne vemo...

Če kdo želi več podrobnosti o Icet, mu bom z veseljem povedal kaj več kot samo tele opombe!

Pavel Kveder

Dragi gospod Pavel (?) Kveder: Kot vemo, ni samo nekaj, ampak več takih soborcev, ki žele, da bi bil spomin na tega junaškega domobranskega oficirja oživiljen z daljšim člankom na straneh našega lista.

— — — iz pisma od doma:

Na Tvojo željo in Tvojega prijatelja preko luže pošiljam dva originalna zapisa, ki še nista bila pri nas objavljena. Prvi zapis „Pregled pogajanj med partizani in okupatorjem“ opisuje nekatera pogajanja v Sloveniji in tudi Jugoslaviji. Drugi zapis „Prerokbe“ pa je glosa na usodo slovenske in jugoslovanske vojske. Mogoče bi bil en ali drug zapis primeren za objavo pri Tvojem prijatelju.

V fotokopiji pisma Tvojega prekoluznega prijatelja in v slovenskih glasilih tam preko nastaja kup vprašanj in trditev okoli moje osebnosti, nekdanjega skojevca in partizana, pa sedanjega pisca raznoraznih zapisov. Rad bi Ti na kratko odgovoril na vse skupaj.

Najprej to, da se resda v kljub temu, da sem neverujoč, iskreno zatekam k nekakšnim pozivom na božjo milost, saj je večina ljudi pa tudi Slovencev verujočih. Sprašujejo se ali pišem vse to zaradi nekakšnih notranjih duševnih težav na stara leta. Nikakor ne! Niti nimam nobenih duševnih težav zaradi svojega življenja niti se ne kesam svojega delovanja kot skojevec, partizan in policaj. Vse sem počel v veri, da pomagam boljši bodočnosti ljudi in Slovencev ter sem se vedno držal svoje lastne morale, katere se držim še danes in ki je glede na moje pravzaprav izvožno krščanstvo hudo slična prav krščanski moralni. Skušam se v današnjih prilikah držati tistih svetopisemskih besed: „Ljubite svoje sovražnike“ in „Kdor se z mečem bori, bo z mečem pokončan“. Tako gledam in pišem o boljševičkih komunistih partizanih kot o klerikalnih protikomunistih domobranci. Današnji fundamentalizem z gojenjem sovraštva enih do drugih je enako škodljiv, protikrščanski, proticivilizacijski in proti nastajanju no-

vega sodobnega sveta. Na žalost se to dogaja na obeh straneh luže.* Zato je nesmiselno brskati po „spravi“ med enim in drugimi, ker jo tista stara ideološko zastrupljena in prizadeta generacija enim in drugih noče, niti je ne zasluži. Sprava naj bo za tiste, ki hočejo v nov svet človečanskih pravic, enakopravnosti, blagostanja in strpnosti med vsemi. Krivi in nekrivi pa ostanejo ne glede na razburjanje nekaterih, saj so vedno bili na obeh bojujočih se straneh in so bolj stvar ljudskega osebnega karakterja in morale, kot pa ideologije. Reformacija in protireformacija. VOS in domobranska policija. Mozelj, Jelendol pa Gorjanci, Turjak, Urh, Kozlarjeva gošča.

Tvoj prijatelj prek luže sprašuje, kaj menim o domobrancih. Bili so pač naši vojni nasprotniki s to smolo, da so bili premagani, pa še tisti njihovi nesojeni zavezniki, Angloamerikanci, so jih izdali. Partizani pa so imeli srečo, da so bili zavezniki zmagovalcev, tako, da se je celo na tisto „ukinjeno“ kominterno takrat pozabilo. Seveda domobrancem ni bilo nujno potrebno sodelovati in se boriti proti komunizmu, kakor tudi se zaščititi pred VOS-om v Ljubljani in partizani na Dolenjskem prav na strani okupatorja, niti priseči Nemcem (kar gorenjski in primorski domobranci niso). Lahko bi vsaj po italijanski kapitulaciji odšli v ilegalo ter s tem postavili na laž oefovsko „Kdor ni z nami, je proti nam“.

Tako pač jaz mislim o vsem tem. O žrtvah pa sem še posebej napisal v zadnjem članku, objavljenem v „Vestniku“, o katerem povej svojemu prijatelju, da ga je prvič objavil in ne ponatisnil.

Po razgovorih s Teboj sem mnenja, da tudi Ti nekje približno tako misliš in se ravnaš, v kolikor se pa ne, pa Ti to prijateljsko priporočam! Ne drži se ne enim ne drugih fundamentalistov, ne eni ne drugi ne koristijo prihodnosti slovenskega naroda, niti, lahko rečemo, ne ravnajo v skladu s krščansko moraljo. Bodi in ostani samosvoj ter se tudi ravnaj tako.

Prisrčno Te pozdravljam!

V Ljubljani, 13. novembra 1989

Zdenko Zavadlav

* Na obeh straneh luže (kakor je tu mišljeno) se to res ne dogaja. Pisec je o tem pomanjkljivo informiran.

Sprašujemo se tudi mi, če se on „kot skojevec, partizan in policaj ne kesa svojega delovanja,“ ker da je vse počel v dobri veri, kako to, da dobre vere ne dopusti „klerikalnim protikomunističnim domobrancem“. Nerazumljivo nam je, kako more še vedno metati v isti koš tiste, ki so sprožili revolucijo z načrtovanimi metodami, ki nimajo nobene zveze s krščansko moraljo, in domobranski tabor, ki ni imel nobenega drugega izhoda za svojo samoobrambo. Ne razumemo tudi pisca, da ne uvidi nepremostljivega prepada oz. kategorijalne razlike med posameznimi prestopki in hudodelstvi, ki se dogajajo v vseh družbah in vseh časih, in množičnimi zločini, cinično zasnovanimi in izpeljanimi, ki sta jih izvršila sistema kot je bil nacizem in še danes obstoječi komunizem.

Sicer pa je vredno pohvale prizadevanje pisca, ko s svojo odkrito in tudi pogumno besedo odkriva res grozljive zgodbe, katerim je bil osebno priča, in s tem potrjuje resničnost naših pripovedi, pa še več, upravičenost našega upora diktaturi zločinske partije.

Urednik

Življenje in smrt domobranca Jožeta Hrovatiča

Rojen je bil 27. marca v Mokronogu, kjer je končal tri razrede meščanske šole. Pozneje je bil tam uradnik na krajevni pošti vse do leta 1943, ko je vstopil k domobrancem. Bil je v 35. četi na postojanki v Tržišču, odkoder je četa odšla konec aprila 1945 proti Padečam, kjer je bila razpuščena. 12. maja je Jože prišel domov in se skrival tam do 23. maja, ki je bil od načelnika Komande mesta Mokronog odpeljan na „zaslišanje“. Zaslišal ga je poročnik Jože Simončič, takoj nato pa je bil odpeljan v novomeške zapore.

Od tam so ga odpeljali v št. Vid nad Ljubljano, odkoder naprej je žena izgubila vsako sled za njim. Iz iste sobe in isti večer so bili z njim skupaj odpeljani njegov nečak Janez Krumberger, ki je bil na postojanki v Kostanjevici, potem še Anton Šmrekar (pek) iz Mokronoga in neki Majnik iz Novega mesta. Na podlagi te izjave na sodišču v Trebnjem so potem ženi istavili mrliški list. Podatke o šentviških zaporih je ženi posredoval domobranski narednik Lojze Boštinar, ki se je iz št. Vida vrnil domov, shujšan do kosti. Veliko so jih takrat odpeljali na morišče v Podutik in še več pa v Kočevski Rog. Saj so s kamioni vozili živo apno za njimi, da so z njim posipali napolnjena brezna. O tem so že takoj junija 1945 govorili tudi v Mokronogu. „Dekan Peter Flajnik v Kočevju“ — piše Jožetova žena Ana — „mi je pozneje pripovedoval da je noč za nočjo stal ob oknu in delil odvezo ljudem katere so vozili s kamioni mimo hiše v smrt.“ Jože je zapustil ženo in dva mladoletna otroka, devetletnega sina in dveletno hčerko.

Jožetova zvesta žena je VESTNIKU poslala te vrstice z željo, da bi tudi njegovo ime bilo izrecno zapisano na straneh glasila slovenskih domobrancev. Priložila je tudi kopijo mrliškega lista, ki bo prej ali slej, žal, moral iziti v tisočernih primerkih sicer z drugimi naslovljenci, vendar z enako tragično in obtožujočo usodo.

ČEPRAV PO VOJSKI ŠE ŽIV, NE DVOMIJO, DA JE MRTEV

(iz mrliškega lista, ki ga spodaj objavljamo)

IR 1/60-13

S k l e p

Okrajno sodišče v Trebnjem je v nepravdni stvari razglasitve za mrtvega pogrešanega H r o v a t i č a Jožeta na podlagi prvega člena točka dve in člena pet Zakona o razglasitvi pogrešancev za mrtve in o dokazovanju smrti (Ur. l, št. 24/52 FIRJ)

s k l e n i l o :

H r o v a t i č Jože, sin Franca in Jere roj. Gorjup, rojen 27. marca 1908 v Mokronogu in nazadnje tam prebivajoč, občina Trebnje, okraj Novo mesto, Slovenec, drž. FLRJ

s e r a z g l a s i z a m r t v e g a .

Kot dan njegove smrti velja 1. 1. 1951.

O b r a z l o ž i t e v .

Predlog je vložila pogrešančeva žena Hrovatič Ana iz Mokronoga, ki ima na razglasitvi pogrešanca za mrtvega izkazan pravni interes s tem, ker je bil pogrešanec lastnik nekaj nepremičnin, predlagateljica pa pride v posev kot dedič po njem.

Sodišče je opravilo poizvedbe o usodi pogrešanca pri oddelku za notranje zadeve OLO Novo mesto, ki poroča, da o pogrešancu od leta 1945 dalje ni nikakršnih podatkov o njegovem bivališču niti na ozemlju FLRJ, niti izven države.

Sodišče je v postopku na podlagi zaslišanja pojasnilne priče ugotovilo, da je pogrešanec med zadnjo vojno bil pripadnik sovražne formacije domobrancev in se je kot tak vrnil 9. maja 1945 domov v Mokronog, čez teden nato pa javil vojaški komandi v Mokronogu, po kateri je bil odpeljan najprej v zapore v Novo mesto, od tam pa v šentvid nad Ljubljano, kjer je bil v sobi skupaj dva dni s pojasnilno pričo Borštarnjem Alojzem, nakar je bil odpeljan neznanu kam in od tedaj dalje ni o njem nobene vesti več.

Oklicni rok je potekel brez uspeha in se pogrešanec ni javil niti skrbniku, niti komurkoli drugemu, niti ni nihče drug o njem v tem času dal nikakršnih poročil, kar sta potrdila tako skrbnik kot predlagateljica, zaslišana po poteku trimesečnega roka po objavi oklica v Uradnem listu FLRJ.

Predlog za razglasitev za mrtvega je utemeljen.

Kot je iz gornjih ugotovitev razvidno, pogrešanec sicer ni izginil med vojno, kajti, če se je vrnil 9. maja domov, kot domobranec in bil doma en teden, to je do 16. maja 1945, nato pa ga je še dva dni potem videl v šentvidu nad Ljubljano kot jetnika Borštarn Alojz, torej nazadnje videl 18. maja 1945, je bil pogrešanec ob prenehanju bojevanja, ki je pri nas prenehalo 15. maja 1945, še živ, vendar pa je po prvem členu točka dve, cit. zakona podana zakonita domneva smrti tudi, če v zadnjih petih letih ni nobenega poročila o pogrešancu, pa je verjetno, da ni več živ. Ta rok pet let pa je tudi pretekel že najpozneje 31. 12. 1950 ter glede na tedanje poveljne dogodke glede na to, da se pogrešanec ni nikdar več zglasil, tudi ni dvoma, da ne bi bil pogrešanec po vsej verjetnosti mrtev.

Dneva pogrešančeve smrti se ni dalo ugotoviti, niti ne prav natančno dneva, ko je bil brez dvoma še živ, bilo pa je to v letu 1945 in je torej tako petletni rok neizvestnosti potekel 31. 12. 1950. Kot dan pogrešančeve smrti je bilo torej treba določiti prvi dan po koncu tega roka, torej 1. 1. 1951 in je sklep tako v celoti utemeljen.

Okrajno sodišče Trebnje,
dne 16. 7. 1960

Sodnik/
(Stane Prijatelj) l. r.

Pravni pouk: Proti gornjemu sklepu je dopustna pritožba na okrajno kot pritožbeno sodišče v Novem mestu, katero pritožbo je treba vložiti pri

okrajnem sodišču Trebnje, v roku 15 dni po prejemu tega sklepo, pisмено v dveh izvodih, ali ustno na sodni zapisnik.

Šteje se, da (je) pritožba vložena pravočasno tudi, če je oddana priporočeno na pošti zadnji dan pritožbenega roka.

V SPOMIN

V spomin poročnika Janeza Vovka

Slovensko skupnost v Argentini je zopet zadela izguba enega izmed odločnih mož iz vrst onih, ki so v najtežjih trenutkih naše zgodovine s svojo odločitvijo stopili na branik vere, domačije in domovine.

25. julija lani je odšel v večnost domobranski poročnik Janez Vovk. Rojen je bil leta 1915 v trdni, verni, narodno zavedni številni družini v fari Polica.

Že v rani mladosti je sodeloval v prosvetnem domu, bil načelnik fantovskega odseka na Polici, ugleden in spoštovan in zaradi dobrodušnega značaja zelo priljubljen.

Ob zasedbi naše domovine po okupatorjih in izbruhu krvave revolucije, ko so začeli padati najboljši sinovi naše domovine, ko je bila v nevarnosti vera in domačija, se je brez pomišljanja odločil in med prvimi vstopil v vrste vaških stražarjev. Leta 1942 je bil ranjen.

Po tragediji Grčaric in Turjaka je bil med prvimi v vrstah Slovenskega domobranstva. Kot častnik Stamenkovičevega bataljona je junaško vztrajal v obrambi naših domov od Pijave Gorice do Turjaka, Višnje gore, preko Stične, št. Vida, Velikega Gabra, Trebnjega, Žužemberka in tja doli v Suhi Krajini.

Ko so „zavezniki“ izdajalsko izročali Slovensko narodno vojsko v roke krvnikov in ubijalcev, se je rešil, ko o predaji že ni bilo več nobenega dvoma.

Preživel je dobo begunstva v Avstriji. Izzelil se je v Argentino, kjer si je ustanovil svoj dom. Leta 1949 se je poročil z Ano Koščakovo iz Dednega Dola pri Višnji gori. V srečnem zakonu sta vzgojila šest otrok.

Prva leta je bil zaposlen pri gradnji, kasneje pa v papirni industriji, kjer se je tudi upokojil.

V Argentini zapušča gospo Ano, sinova Aleksandra in Tomaža, hčerki Anico in Kristino poročeno z Markom Finkom. V Kanadi sta poročeni hčerki Marta in Viktorija. V domovini zapušča sestre Angelco, Pepco, Zinko ter redovnico Ano. V ZDA brata duhovnika Jožeta ter v Kanadi brata Franceta in Staneta, vsem katerim izražamo iskreno sožalje.

Naj mu bo Bog plačnik za vsa dobra dela in žrtve, naj mu bo lahka argentinska zemlja, ki ga je velikodušno sprejela.

Tvoji prijatelji in soborci

Gospa Feli Terezija Kušar roj. Šeme

Naj med pokojnimi omenimo danes tudi eno domobransko sodelavko. To je bila gospa Feli Terezija Kušar roj. Šeme, ki je umrla v Torontu (Downsview) dne 24. maja 1989 za srčno kapjo.

Pokojnica se je v svojih dekliških letih pridno udejstvovala pri primorskih domobrancih (Varnostne straže). Poleg tega je pomagala tudi msgr. Petru šorliju pri njegovem političnem, zlasti obveščevalnem delom za zahodne zaveznike. Poleg tega je pomagala sestram pri Sv. Ivanu pri urejevanju njihove knjižnice. Mnogi borci se je še danes z veseljem spominjajo.

Po končani vojni se je preselila v Kanado, kjer se je l. 1951 poročila z Janezom Kušarjem. Tam se je izpopolnila v knjigovodstvu. Od leta 1953 do 1960 je opravljala službo tajnice v slovenskem župnišču pod vodstvom g. župnika dr. Kolariča. Vedno se je zanimala tudi za protikomunistične borce in njihovo organizacijo v Torontu, kjer je njen mož Janez Kušar odbornik in blagajnik. Pomagala mu je tudi pri administrativnih delih za društvo.

Pogreb pokojnice je bil dne 27. maja na pokopališče pri sv. Križu. Naj počiva v miru. G. Janezu pa izražamo globoko sožalje.

SmR

UREDNIK prosi za besedo:

Pisatelj ALOJZ REBULA je v svojem predavanju na Dragi/88, naslovljenem KAM PLOVEMO, podal kratko in, žal, dosti zadeto analizo (bolje: ugotovitev) o potencialu oziroma jalovosti slovenskih zdamskih intelektualcev, ko je rekel:

„Ali vzemimo krilatice o tretji slovenski univerzi, ki naj bi obstajala zunaj slovenskih meja. Šlo naj bi za kar 600 univerzitetnih profesorjev, raztresenih po svetu. A imeti nekaj sto specialistov še ne pomeni imeti nekaj sto intelektualcev. Če bi evakvacija specialist-intelektualec držala, potem bi bila tudi podoba zunanjega slovenstva v marsičem drugačna. Zamejski in posebno zdamski tisk bi bil na primer drugače berljiv, ves bi se iskril od intelektualnih nastopov tistih 600, tako pa ga je — posebno zdamskega — eno samo žalostno prepisovanje, dvakratno in trikratno. Tako se izraža vsestranska mizerija, začevši z jezikovno, ne pa kakšna po svetu poskrita tretja Alma mater.“

Očitek žalostnega, dvakratnega ali trikratnega prepisovanja v zdamskem tisku se lahko tiče tudi nas. V svoj zagovor bi lahko navedli celo vrsto razlogov, ki so verjetno ne-zdomcu malo ali nič znani; okoliščine dejstva, o katerih se mu mogoče niti ne sanja ne. A vendar, Rebulova trditve v glavnem drži.

Naš list, VESTNIK, je resda ponatisnil marsikaj izižlega, ne toliko v zdomskem tisku kot pa zadnja leta v domovinskih listih, ker se nam je zdelo zelo primerno iz različnih, tehtnih razlogov; ne pa za mašitev lukenj. Saj nam večkrat zmanjka prostora za stvari, ki bi bile tudi zelo vredne ponatisa.

Ker pa so mnogi prispevki, predvsem piscev iz domovine in zamejstva, često objavljeni tudi v drugih revijah in časnikih, ne samo v VESTNIKU, moramo sporočiti našim bravcem, da Vestnik dosledno navaja vire, kadar gre za ponatise (celo smešnic ali aforizmov). Kadar pa takih navedb ni, se razume, da so ti izvorni prispevki. Med take v zadnjih številkah, npr., štejemo:

Ubijalska četa z Roga, Spomin na zamelčane, Pregled pogajanj med NOV in okupatorjem, Krematorij v Slovenski Bistrici, Na rob spravnim spomenikom, Zmaličena lipa sprave na Žalah, in še kaj.

Poredko izhajanje VESTNIKA je pač „krivo“, da članki pronicljivih in aktualiziranih piscev izhajajo z neprijetno zamudo.

V članku Zadnja Mohikanca, objavljenem v letošnji drugi številki, je pisec postavil tole trditev: „Popolnoma prazen je list, ki bi opisal kake vojaške borbe (partizanov) z okupatorjem.“ Potem pa še: „Borbe z okupatorjem, ki bi imele kako vojaško vrednost, pa čisto enostavno ni bilo.“

Z ozirom na to je uredništvo prejelo dva dopisa, iz katerih povzema-mo sledeče odlomke:

Iz prvega jemljemo:

„Zapisati tako kategorično trditev, ki ima za podlago le subjektivno tolmačenje zgodovinskih dejstev, je za naše razmere nesprejemljivo. Pisec se je — kot se zdi — ravnal po svetovnih merilih, ki veljajo za vrednotenje spopadov med velesilami, metoda, ki ne ustreza obravnavani temi. Ali pa je vzrok take presoje nepoznanje določenih dogodkov med vojno na naših tleh.

Zato bi bilo na mestu, da Vestnik, zvest svoji resnicoljubnosti in težnji po objektivnem poročanju, v prihodnji številki vnese zadeven popravek oziroma primeren komentar.“

V drugem dopisu pa nas pisec opozori takole:

„Če je bilo uničenje Pleterske postojanke in Ajdovca vojaško malo pomemben dogodek (za našo stran hud udarec), smemo smatrati spopad partizanov s fašističnim bataljonom v marcu 1943 pri Jelenovem žlebu za najmočnejšo vojaško partizansko akcijo. Strateško in operativno so jo partizani pravilno vodili, fašisti so zgubili tretjino bataljona. Vse na odprtem terenu, a partizani so imeli dominanten položaj... Mimo Grčaric in Turjaka tudi ne smemo, tudi ne mimo padca Velikih Lašč decembra 1943, zlasti mimo bitke za Kočevje 10 dni kasneje, kjer smo imeli skoro 40 žrtev. In boji v Suhu Krajini, maja in junija 1944 so bili hudi, naših žrtev menda okrog 60“

S tem, mislimo, smo izpolnili svojo dolžnost.

KDO JE KDO?

Povojni partijski aparat je na ramena delovnega ljudstva SR Slovenije nagrmadil tolikšnih funkcij in aparatčikov, da se celo razgledani bravec v zdomstvu težko znajde v tem zapletenem omotu mest in funkcij. Da si bodo naši bravci lahko vsaj toliko kolikor na jasnem, kdo je kdo pa, kaj je kdo in še, koliko je kdo, objavljamo spodnji seznam, ki smo ga privzeli iz domovinske revije in malo okrnili.

- Kučan Milan — predsednik predsedstva CK ZKS
Smole Jože — predsednik RK SZDL
Ertl Tomaž — sekretar RSNZ
Kovač Božo — glavni urednik DELA
Marinc Andrej — član predsedstva SRS
Potrč Miran — predsednik skupščine SRS
Ribičič Ciril — član predsedstva CK ZKS
Šinigoj Dušan — predsednik IS
Baškovič Ciril — izvršni sekretar CK ZKS
Bohorič Janez — podpredsednik IS SRS
Bule Marko — predsednik GZS
Drnovšek Janez — predsednik predsedstva SFRJ
Jerovšek Tone — predsednik zakonodajno-pravne komisije skupščine SRS
Korošec Štefan — sekretar predsedstva CK ZKJ
Muževič Boris — član predsedstva CK ZKJ
Pleterski Janko — član predsedstva SRS
Prosenc Miloš — sekretar predsedstva CK ZKS
Ravnikar Aleksander — podpredsednik skupščine SRS
Semolič Dušan — sekretar RK SZDL
Soršak Slavko — član predsedstva CK ZKS
Stanovnik Janez — predsednik predsedstva SRS
Stepič Rudi — predsednik republiškega komiteja za finance
Skolč Jože — predsednik RK ZSMS
Šumelj Jože — koordinator delegacije v zveznem zboru
Zemljarič Janez — sindikati
Žakelj Viktor — podpredsednik RK SZDL
Bekeš Peter — član predsedstva CK ZKS
Hočevar Ivan — komandant TO
Kreft Lev — predstojnik MC ZKS
Kušar Janko — sekretar RS LO
Lesjak Rajko — sekretar RS Sindikatov
Loker Sonja — članica predsedstva CK ZKS
šetinc Lenart — izvršni sekretar CK ZKS
Tomlje Tina — članica predsedstva CK ZKS
Zajc Janez — sekretar republiškega sekretariata za pravosodje in upravo
Zlobec Ciril — podpredsednik RK SZDL

Beznik Vlado — predsednik zbora občin skupščine SRS
 Briški Lojze — član predsedstva SRS
 Car Pavle — javni tožilec SRS
 Fabinc Ivo — član predsedstva SRS
 Gasperi Majda — članica predsedstva SRS
 Janžič Vlado — komandant RTV
 Kovačič Vladimir — predsednik republiškega komiteja za kulturo
 Kmecl Matjaž — član predsedstva CK ZKS
 Marinč Stane — predsednik ustavnega sodišča SRS
 Meden Milan — glavni urednik DNEVNIKA
 Ravnik Miha — predsednik RS sindikatov
 Ribnikar Ivan — član predsedstva SRS
 Selšek Cvetka — predsednica republiškega komiteja za medn. sodelovanje
 Stermole-Hlastec Francka — predsednico vrhovnega sodišča SRS
 Škerzec Valerija — predsednica družbenopolitičnega zbora skupščine SRS
 Bačič Geza — podpredsednik RK SZDL
 Ovojmoč Valentin — predsednik zbora združenega dela skupščine SRS
 Knez Jože — podpredsednik skupščine SRS
 Stjenka-Polak Sojan — predsednik RO ZZB
 Popit France — „deviafactiran“
 Kraigher Sergej — „deviafactiran“
 Rafner Vinko — „deviafactiran“
 Dolanc Stane — „deviafactiran“
 šetine Franc — „deviafactiran“
 šentjure Lidija — „deviafactiran“
 Tomšič Vida — „deviafactiran“
 Ribičič Mitja — „deviafactiran“
 Maček Matija — „deviafactiran“
 Kardelj Pepca — „deviafactiran“
 Avbelj Viktor — „deviafactiran“

Takšno je bilo stanje v vrhu še pred kratkim. Ker pa se za prihodnje leto napovedujejo volitve (še bolj svobodne kot pa tiste takoj po „osvoboditvi“?), ne bo napačno, če se seznanimo tudi z organi Slovenske demokratične zveze in njenim ljubljanskim pododborom. Slika je takšnale:

ORGANI SLOVENSKE DEMOKRATIČNE ZVEZE

Izvršilni odbor

1. Janez Janša	6. Hubert Požarnik
2. Ivan Oman	7. Tomož Pisanski
3. Dimitrij Rupel . predsednik	8. Samo Resnik
4. Venko Taufer	9. Rajko Pirnat
5. Alojz Križman	

Svet

1. France Bučar - predsednik	13. Majda Polak
2. Rudi Šeligo	14. Vlado Sruck
3. Draga Ahačič	15. Peter Vodopivec
4. Peter Jambreč	16. Tomaž Hlastan
4. Gorazd Drevenšek	17. Miroslav Garb
6. Anton Tomažič	18. Franc Zagožen
8. Ivan Pučnik	19. Marjeta Tratnik
9. Aleš Arih	20. Nataša Sukič
10. Neva Česnik	21. Mladen Švarc
11. Tone Peršak	22. Peter Volasko
12. Marko Kos	23. Silvo Zapečnik

Nadzorni odbor

1. Alenka Puhar	5. Ivo Urbančič - predsednik
2. Ivan Borštner	6. Jože Penca
3. Niko Prijatelj	7. Milan Kalin
4. Primož Simoniti	

LJUBLJANSKI PODODBOR SDZ-e

Izvršilni odbor

1. Milan Apih - predsednik	5. Tone Frantar
2. Borut Trekman	6. Eva Nagy
3. Metod Štrumbelj	7. Albin Humar
4. Ivo Žajdela	

Svet

1. Franček Rudolf - predsednik	7. Jurij Kocbek
2. Viktor Bložič	8. Matija Volk
3. Veljko Namorš	9. Tomaž Petauer
4. Marjan Vidmar	10. Darko Puhar
5. Mila Velkavrh	11. Boris Valenčič
6. Nataša Jerman	12. Danilo Gorjup

Nadzorni odbor

1. Tine Velikonja - predsednik	3. Breda Zelenko
2. Angelos Baš	

Perú: Sendero Luminoso asesina 54 campesinos

LIMA, 12 (UPI). — Subversivos del grupo maoísta Sendero Luminoso asesinaron en las últimas 48 horas a 54 personas, tras la entrega de armas que el presidente Alan García hizo el domingo a las rondas campesinas auto-organizadas para defenderse de los rebeldes.

Estas matanzas fueron calificadas por analistas del fenómeno subversivo como una de las más feroces atribuidas a Sendero Luminoso desde que hace más de nueve años inició sus acciones violentas contra el sistema democrático peruano.

García entregó el domingo en el poblado de Rinconada Baja, 200 escopetas de retrocarga al comandante Huayhuaco, apelativo del organizador y jefe de las rondas campesinas de 21 poblados ubicadas a orillas del río Apurímac, entre la selva y los Andes del departamento de Ayacucho, a 330 kilómetros al sudeste de Lima.

Ese día en la misma zona del departamento de Ayacucho, una columna de unos 40 senderistas irrumpió violentamente en los caseríos de Vicos y Tinyas, asesinando a 11 ronderos para fugarse tras incendiar viviendas y saquear negocios, informaron fuentes militares.

En Vicos degollaron al presidente de las rondas campesinas, Máximo Urbano, y a otras cuatro personas más mientras en Tinyas fueron muertas a balazos seis personas. De los once víctimas, seis son mujeres.

En ambos caseríos leyeron proclamas donde amenazaban a los pobladores de mayores represalias si persisten en formar rondas campesinas al tiempo de "condenar a muerte al comandante Huayhuaco".

También en Ayacucho, Julio Gómez Núñez, propietario de un camión que transportaba cereales a la costa peruana fue secuestrado y muerto de dos tiros en la cabeza, por un comando insurgente que lo acusó de "saquear alimentos al campo para mantener a las ciudades", según declaró su ayudante a la policía.

Ayer, en los poblados de Paccha, Chaquipampa y Andabamba, de Ayacucho, fueron muertos otros 39 campesinos, todos ellos acusados de formar parte de las rondas campesinas.

(Clarín, 13/XI/89)

Podríamos decir que estos acontecimientos son "copia fiel" (salvo ocupación mediante) de lo ocurrido durante la última gran guerra en los montes, aldeas y ciudades eslovenas — en pleno centro de Europa! — cuando se levantaron en armas contra el sangriento terror comunista —llamémoslas así— RONDAS CAMPESINAS ANTICOMUNISTAS.

UREDNIK sporoča, da bodo darovi v Tiskovni sklad Karla Mauserja, za Rožmanovo zavetišče in v Tolstojev sklad zaradi pomanjkanja prostora objavljeni v prihodnjih številkah.

SKUPŠČINI SR SLOVENIJE

Prireditelji žalne komemoracije za žrtvami revolucije in vsi zbrani ob Lipi sprave prosimo, naj naša najvišja oblast v potrditev že začete slovenske sprave povrne živčim prastaro, običajno pravico do verodostojno potrjene smrti in do izkazovanja časti vsem umrlim brez izjeme. Svojci in bližnjiki žrtev, ki so padle na premagani strani naše državljsanske vojne in v povojnih obračunih, so še danes brez te elementarne civilizacijske pravice. Ne samo, da je tukajšnja oblast v vsem povojnem času štela vsak poskus počastitve te kategorije umrlih za sovražno dejanje, temveč tudi vse do danes ni izdala nobenega sporočila, s katerim bi potrdil dejanja množičnih usmrtitev v vojni in v povojnem času. Izdala tudi ni ne kraja ne časa teh usmrtitev. In celo ne tistih, ki jih je izvršila po nareku političnih sodnih procesov.

Podatek z imenom umrlega, o kraju in času njegove smrti je temeljna sestavina spomina na rajne: ta podatek je izhodišče za sleherno obravnavo nastalih posledic in za urejanje novega stanja: kraj posmrtnih ostankov je običajno kraj izkazovanj znamenj časti in spomina umrlih. Po štirih desetletjih zarote molka, po našem premiku k odprtosti in zaupanju je čas za potrdilno znamenje izstopa iz te zarote.

Spravni duh novega časa med nami terjja, da najvišje oblasti izdajo uradno sporočilo o množičnih nesodnih usmrtitvah v vojnem in povojnem času, saj jih ni mogoče tajiti a'li osporavati njih resničnost. To sporočilo naj bo podlaga za izdajo listin o smrti premnogih pogrešanih oseb. Dopolniti se mora s podatki o kraju in času usmrtitev, skupno s podatki o krajih pokopa.

Od oblasti terjamo prost dostop k doslej zatajenim grobiščem ali posameznim grobovom s posmrtnimi ostanki žrtev, o katerih je tu govor, ter svobodno njihovo počastitev s spominskimi znamenji.

Še posebej poudarjamo: v tem zahtevku ni mesta za maščevalnost. Gre le za potrditev, da so v vseh teh primerih umrli ljudje, da so ugašala dragocena človeška življenja. Gre za povrnitev k našemu najboljšemu kulturnemu izročilu. Ivan Cankar je v Podobah iz sanj zapisal: „Pomislil nisi, da nikoli nobena kaplja krvi še ni bila prelita zastonj...“

Tragedija našega državljsanskega spopada, tako vojnega (oboroženega) kot povojnega (ideološko segregacijskega), naj se s tem preseli v preteklost, kot svarilni spomin in opomin.

Skupina prirediteljev komemoracije ob Lipi sprave

Žale, 1. novembra 1989

Podpisani: Viktor Blažič, Spomenka Hribar, Stanislav Klep, dr. Tine Velikonja, Stane Zezjak, Zdenko Zavadlav, Ivo Žajdela

Odgovore na to vlogo bo sprejemal Stanislav Klep, Staneta Žagarja 1 64000 Kranj

V S E B I N A

Teologija osvoboditve (Alojzij Geržinič)	1
Otmar Mauser je umrl (J. Grum)	4
Kdo je avtor kardinalovega dnevnika	6
Ubijalska četa z Roga (pripravil Ivo Žajdela)	7
Žrtve nacističnih tiranov (Ludovik Ceglar)	12
Pregled pogajanj med NOV in okupatorjem	18
Kje so izginuli padalci?	25
Kje res so grobovi padalcev	27
Od anarhista do diktatorja	27
PISMA	28
Življenje in smrt domobranca Jožeta Hrovatiča	32
V SPOMIN	34
Urednik prosi za besedo	35
Kdo je kdo?	37
Sendero Luminoso asesina a los campesinos	40
Poziv na skupščino SR Slovenije	III

Cena te številke na 40 straneh je za Argentino **₳ 1500**. Letna naročnina za inozemstvo je 18 USA dolarjev po navadni in 25 dolarjev po letalski pošti ali pa odgovarjajoča cena v drugi valuti.

Correo Argentino Suc. 7 (B) y S. Justo (B)	FRANQUEO PAGADO Concesión N° 5811 <hr style="width: 50%; margin: 0 auto;"/> TARIFA REDUCIDA Concesión N° 691	Registro de la Propiedad Intelectual en Trámite R. Falcón 4158, 1407, Bs. As.
---	---	--